

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Viivi Maikkula

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta sosiaalisen pääoman potentiaalisena rakentajana

Opinnäytetyö
Kevät 2025
Geronomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Geronomi (AMK)

Tekijä: Viivi Maikkula

Työn nimi alaotsikoinen: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lukumummit ja -vaarit - vapaaehtoistoiminta sosiaalisen pääoman potentiaalisena rakentajana

Ohjaaja: Aino Asunmaa

Vuosi: 2025

Sivumäärä: 55

Liitteiden lukumäärä: 3

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on havainnollistaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan vaikutusta sosiaaliseen pääomaan sekä erityisesti tarkastella sukupolvien välisen yhteistyön osuutta sosiaalisen pääoman kertymisessä. Lukumummit ja -vaarit vapaaehtoistoiminnassa eläköityneet vapaaehtoiset pitävät alakouluilla lukutuokioita lasten kanssa, jotka tarvitsevat erityistä tukea lukemisen sujuvoittamiseen ja lukutaidon kehittymiseen. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa kyseisen vapaaehtoistoiminnan potentiaalisesta vaikutuksesta eläköityneiden vapaaehtoisten vuorovaikutukseen, verkostoihin ja luottamukseen, huomioiden toiminnassa tapahtuvan sukupolvien välisen yhteistyön vaikutuksen kyseiseen sosiaalisen pääoman kokonaisuuteen.

Opinnäytetyössä aihetta lähestytään kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin hyödyntäen aineistonkeruussa puolistrukturoitua puhelinhaastattelua ja aineiston analysoimisessa teoriasidonnaista sisällönanalyysia. Aineisto koostettiin haastatteluista muodostuneesta litteroidusta materiaalista. Tutkimusta varten haastateltiin satunnaisotannalla valittuja kahdeksaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjanmaan piirin alueella toimivaa Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan vapaaehtoista, joiden ikähaarukka oli 59–72 vuotta. Suurimmalla osalla haastateltavista oli aiempia kokemuksia vapaaehtoistoiminnasta, ja he olivat tehneet ihmisläheistä työtä, minkä takia on hyvin todennäköistä, että heillä oli jo ennen Lukumummit ja -vaarit vapaaehtoistoimintaan lähtemistä hyvä sosiaalisen pääoman perusta.

Haastatteluista muodostuneesta aineistosta ilmeni, että lukutuokioiden aikana sekä niiden ulkopuolella lasten kanssa tapahtuva vuorovaikutus on hyvin monipuolista ja omalaatuista, mikä tekee siitä vapaaehtoisten sosiaalista pääomaa edesauttavaa. Kouluympäristössä ja lasten parissa muodostuu selvästi luottamuksellinen ilmapiiri, mikä edistää osallisuuden kokemusten syntymistä. Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta luo mahdollisuuksia myös verkostoitumiselle, mikä tuo mukanaan tilaisuuksia uusien ihmissuhteiden kehittymiselle ja ilmentää toiminnan potentiaalia sosiaalisen pääoman vahvistumisen kannalta.

¹ Asiasanat: Vapaaehtoistoiminta, sosiaalinen pääoma, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, sukupolvien välinen yhteistyö

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Bachelor of Social Services and Health Care, Applied

Gerontology

Author/s: Viivi Maikkula

Title of thesis: The Mannerheim League for child welfare's Reading Granny and Grandpa volunteer activity as a potential builder of social capital

Supervisor(s): Aino Asunmaa

Year: 2025

Number of pages: 55

Number of appendices: 3

The purpose of this thesis is to illustrate the impact of the Reading Granny and Grandpa volunteer activity of the Mannerheim League for Child Welfare on social capital, examining the role of intergenerational cooperation in the accumulation of social capital. In the voluntary activity in question the retired volunteers hold reading sessions with children in primary schools. These children need special support to facilitate reading and the development of reading skills. The aim is to produce information on the potential impact of volunteering on the interaction, networks and trust of retired volunteers, considering the impact of intergenerational collaboration in the activity on the social capital entity.

The thesis approaches the topic through qualitative research using semi-structured interviews in data collection and theory-based content analysis in data analysis. The research material consists of transcribed matter formed from interviews. For the study, eight volunteers from the Reading Granny and Grandpa volunteer activity in the Mannerheim League for Child Welfare in Ostrobothnia were randomly selected. The interviews were conducted via telephone to facilitate participation due to geographical distances. The age range of the interviewees was 59–72 years. Many interviewees had previous experience of volunteering and had done human-centred work, which is why it is very likely that they already had a good foundation of social capital before they began to take part in this volunteer activity.

The material from the interviews showed that the interaction with children during and outside the reading sessions is very diverse and special, which makes it conducive to the social capital of the volunteers. In the school environment and among children, a clearly confidential atmosphere is formed, which contributes to the creation of experiences of inclusion. Reading Granny and Grandpa voluntary activity also creates possibilities for networking, which brings opportunities for the development of new relationships and embodies the potential of the activity in terms of strengthening social capital.

¹ Keywords: Voluntary activity, social capital, The Mannerheim League for Child Welfare, intergenerational collaboration

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	5
1 JOHDANTO	6
2 SOSIAALISEN PÄÄOMAN ULOTTUVUUDET	8
3 VAPAAEHTOISTOIMINTA.....	12
3.1 Eläköityneet vapaaehtoistoiminnassa	13
3.2 Mannerheimin Lastensuojeluliitto vapaaehtoistoimintaa organisoivana tahona	14
3.3 Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta.....	15
4 Sukupolvien välinen yhteistyö ja vuorovaikutus	17
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	18
6 TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUS	19
6.1 Laadullinen tutkimus	19
6.2 Tutkimusaineiston keruu	20
6.3 Tutkimusaineiston analysointi	22
7 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	27
7.1 Sukupolvien välisen yhteistyön anti sosiaaliselle pääomalle	27
7.2 Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen vaikutus sosiaaliseen pääomaan toiminnan muista aspekteista.....	29
7.3 Taustalla vahva sosiaalisen pääoman perusta	32
7.4 Tulosten yhteenveto	33
8 EETTISYYDEN JA LUOTETTAVUUDEN TOTEUTUMINEN	36
9 POHDINTA	38
LÄHTEET.....	40
LIITTEET	49

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Analyysin etenemisen prosessikaavio.	26
Kuvio 2. Sosiaalisen pääoman kannalta Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan merkittävät aspektit.	35
Taulukko 1. Esimerkki aineiston luokittelutaulukosta.....	24

1 JOHDANTO

Eläkkeelle siirtyminen on aina jossain määrin vanhasta luopumista, mutta luopumisen myötä avautuu yleensä myös ovia toisenlaisille mahdollisuuksille. Eräs näistä monien kohtaamista tilaisuuksista on vapaaehtoistoimintaan ryhtyminen. Ensin mietitään, millainen vapaaehtoistoiminta motivoisi itseään ja sitten uutisia seuratessa huomataan lasten lukutaidon tilasta käydyn huolestuneen keskustelun. Kenties myös omassa lähipiirissä on havaittu lisätuen tarve lasten lukemiselle. Tässä tapauksessa Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta voidaan nähdä merkityksellisenä vaihtoehtona, sillä siihen mukaan lähtemisellä voi olla mukana vaikuttamassa myönteisesti lasten lukemisen kehityssuuntaan. Vapaaehtoistoiminnasta ei kuitenkaan hyödy vain lapset ja heidän lukutaitonsa, vaan myös vapaaehtoiset itse. On tärkeää erityisesti havainnollistaa, kuinka moninainen vaikutus vapaaehtoistoiminnalla on vapaaehtoisten sosiaalisen pääoman kannalta. Sosiaalinen pääoma on keskeinen voimavara, jota voidaan pitää hyvin merkittävänä sekä yksilölle että häntä ympäröivälle yhteiskunnalle (Voipio, 2000). Näin ollen tarkoituksenani on tutkia Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia sosiaalisen pääoman kannalta. Aineisto koostuu iäkkäiden vapaaehtoisten omista kokemuksista lukumummin tai -vaarin tehtävässä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjanmaan piiriin alueella.

Vapaaehtoistoiminnalla on todetusti vaikutusta sosiaalisen pääoman kertymisen kannalta, mikä tekee siitä erittäin kannattavaa erityisesti eläköityneille ikääntyneille (Puolitaival ym., 2022). Työelämästä ulkopuolelle jääminen ja korkea ikä toimivat syrjäytymisen riskitekijöinä, minkä takia juuri sosiaalisen pääoman merkitys korostuu vanhuudessa. Tavoitteenani on tuottaa tietoa sukupolvien välisen yhteistyön ja yhdessä lukemisen vaikutuksesta ikääntyneiden sosiaalisen pääoman kasvamiseen vapaaehtoistoiminnan kautta ja selvittää, miten vapaaehtoistoiminta edistää verkostoitumista, vuorovaikutusta ja luottamuksen syntymistä. Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena haastattelututkimuksena yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjanmaan piirin kanssa.

Eläköityneille suunnatun vapaaehtoistoiminnan tutkiminen on tärkeää ja ajankohtaista. Sosiaali- ja terveysministeriön kansallisessa ikäohjelmassa 2030 sekä laatusuosituksessa aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palvelujen turvaamiseksi 2024–2027 nimitään yhdeksi vaikuttavuustavoitteeksi yhä useamman eläkeikäisen osallistuminen vapaaehtoistoimintaan. Näin ollen vapaaehtoistoimintaan osallistumista pyritään tukemaan

ikäntyvässä yhteiskunnassa. Ikääntyneiden osuus Suomen väestössä kasvaa jatkuvasti ja monet heistä ovat toimintakyvyltään hyväkuntoisia. Täten yhteiskunnalle olisi valtava rikkaus, mikäli yhä useampi heistä saadaan vakuuttumaan vapaaehtoistoimintaan osallistumisen vaikeudesta ja lähtemään mukaan toimintaan. Kuten tämänhetkinen sosiaali- ja terveysministeri Juuso (2024, s. 9) ilmaisee, on väestön ikääntymisen myötä entistä oleellisempaa tunnistaa ja arvostaa ikääntyneiden ihmisten potentiaalia yhteiskunnan aktiivisina jäseninä.

Mitä enemmän ikääntyneiden tekemää vapaaehtoistyötä tutkitaan, sitä todennäköisemmin aihe saa entistä enemmän näkyvyyttä myös valtamediassa ja puolestaan näkyvyys toimii usein edellytyksenä uuteen toimintaan mukaan lähtemiselle. Myös ylipäätään vapaaehtoistyön vaikutuksia on hyvä tuoda ilmi, jotta toiminnan aktiiviseen kehittämiseen suunnataan tarvittavia resursseja. Opinnäytetyöni tähtää ennen kaikkea siihen, että saisimme eläköityneiden vapaaehtoistoiminnassa mukana olleiden kokemusten kautta näkemystä ja tietoa heidän vapaaehtoistyönsä pienien lukuhetkien suuresta vaikutuksesta sen kautta, miten yhteistoiminta toisen sukupolven edustajan kanssa lisää merkittäväällä tavalla heidän omaa sosiaalista pääomaansa.

2 SOSIAALISEN PÄÄOMAN ULOTTUVUUDET

Sosiaalisen pääoman käsite tuli alun perin tunnetuksi Robert Putmanin tutkimusten ansiosta vasta 1990-luvulla, vaikkakin kyseinen käsite oli ollut käytössä jo 1800-luvulla (Hjerppe & Taipale, 2000, s. 3). Sosiaalisen pääoman käsite voidaan nähdä varsin hyödyllisenä, sillä se luo mahdollisuuden ilmaista uudella tavalla niitä sosiologisia teemoja, jotka muuten saattaisivat jäädä vähemmälle huomiolle (Woolcock, 2000, s. 29). Sosiaalisen pääoman käsitteen määrittely on osittain varsin haasteellista, sillä se on esiintynyt monitulkintaisena ja sitä on käytetty eri tavoin eri yhteyksissä ja tutkimusaloilla (Casson & Giusta, 2007, s. 220). Yksinkertaisimmillaan sosiaalinen pääoma voidaan nimetä resurssiksi, joka viittaa sosiaalisen rakenteen yhteisöllisiin piirteisiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen (Iisakka, 2004). Iisakan mukaan nämä sosiaalisen rakenteen piirteet edistävät henkilöiden välistä kanssakäymistä helpottamalla verkoston jäsenten välistä vuorovaikutusta ja toimintojen koordinoitua. Nämä sosiaaliset rakenteet edistävät myös hyvää tiedonkulkua sekä tukevat yhteiskunnan toimintakykyä (Mäkelä & Ruokonen, 2005, s. 21).

Sosiaalinen pääoma voidaan nähdä sekä yksilön että yhteisön voimavarana (Voipio, 2000). Tätä voimavaraa ei tarvitse kuluttaa loppuun, sillä oikein käytettynä sosiaalinen pääoma ruokkii itseään (Coleman, 1988). Yleiskielen sanat yhteisöllisyys, kansalaisyhteiskunta, vastavuoroisuus ja kansalaisaktiivisuus viittaavat sosiaaliseen pääomaan (Hyypä, 2015). Nämä käsitteet voivat auttaa ymmärtämään sosiaalista pääomaa yleismaallisella tasolla, vaikkakin syvällisemmin tarkasteltuna sosiaalisessa pääomassa on kyse paljon muustakin. Sosiaalisen pääoman käsitteen laajuudessa on haasteensa, mutta se myös mahdollistaa kattavan teoreettisen viitekehyksen, joka pystyy luomaan johdonmukaisuutta tutkimusalueelle (Woolcock, 2000, s. 30). Käsitettä on hyödynnetty viime vuosina erityisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen ilmiöön liittyvissä tutkimuksissa (Ojanen, 2023, s. 144).

Sosiaalisen pääoman osakomponenteista tulen tarkastelemaan tutkimuksessa erityisesti sosiaalisia verkostoja, vuorovaikutusta ja luottamusta. Verkostoteorian pohjalta voidaan todeta, että sosiaalinen pääoma kasautuu sosiaalisen suhdeverkoston optimoinnin sekä verkostokeskeisen aseman kehittymisen ansiosta (Poikela, 2005, s. 16). Verkosto määritellään useamman toimijan väliseksi vastavuoroiseksi ja keskeiseen tietoon ja resurssien jakamiseen perustuvaksi yhteistyösuhteeksi ja arvontuotantomalliksi (Valtioneuvosto, 2019). Verkostoa luonnehtivia piirteitä ovat myös vakiintumattomuus, joustavuus ja oppiminen (Vanhatalo,

2014, s. 73). Vakiintumattomuus ja joustavuus viittaavat verkostojen alituiselle alttiudelle muutoksille. Verkostot myös mahdollistavat jatkuvan oppimisen, sillä verkostonjäseniltä omaksutaan tietoja ja taitoja sekä tietoisesti että tiedostamatta. Eurooppalaisen vertailun pohjalta pystytään toteamaan, että suomalaisten sosiaaliset verkostot ovat olleet lähivuosina Euroopan laajimmat (Rotkirch & Abulazde, 2022). Tätä voidaan pitää hyvänä asiana, sillä verkostoista on mahdollista hyötyä monella tavalla.

Yksi verkostojen merkittävimmistä eduista on se, että ne luovat yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksia, mitkä ovat puolestaan merkittäviä sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan yksilön kokemukseen kuuluvansa johonkin ryhmään tai yhteisöön. Osallisuuden määritelmä yleensä kattaa myös yhteisöllisyyden. Osallisuuden määrittely on haasteellista, johtuen käsitteen laajuudesta ja sen hyvin abstraktista luonteesta. Tämä on johtanut moniin erilaisiin määritelmiin. Erään määritelmän mukaan se sisältää kokemuksen johonkin kuulumisesta, yksilön tunteen hänen toimintansa ja ajatustensa merkityksestä ja vaikutuksesta sekä mahdollisuuden toimia oman kiinnostuksen pohjalta (Meriluoto & Marila-Penttinen, 2015, s. 7). Tämä kokemus ei voi muodostua tyhjiössä, vaan se vaatii toisia ihmisiä kiteytyäkseen. Näin ollen voidaan sanoa, että osallisuuden kokemus syntyy aina yksilön vuorovaikutteisessa suhteessaan hänen sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa (Jyväskylän yliopisto, 2023). Osallisuutta edellyttääkin, että yksilöllä on sekä mahdollisuuksia että halua liittyä ryhmään tai yhteisöön (Meriluoto & Marila-Penttinen, 2015, s. 8). Vahvan osallisuuden kokemuksen hyödyksi on todettu turvallisen arjen syntyminen, omiin edellytyksiin uskon ja tulevaisuuteen luottamisen kasvaminen, hyvinvoinnin lisääntyminen, hyvien väestösuhteiden edistyminen sekä paikallisen elinvoiman ja ilmapiirin paraneminen (THL, 2023, s.14; 2024). Nämä hyödyt ovat merkittäviä yksilötasosta yhteiskunnalliseen tasoon, minkä takia on kannattavaa luoda edellytyksiä osallisuuden kokemuksen syntymiselle.

Siinä missä laajat sosiaaliset verkostot ovat omiaan vahvistamaan hyvinvointia osallisuuden kautta, rajalliset sosiaaliset verkostot altistavat psyykkisten sairauksien syntymiselle (Forsman, Nordmyr & Norrback, 2020). Rajalliset sosiaaliset verkostot useimmiten johtavat rajoituneisiin mahdollisuuksiin ja kohonneeseen syrjäytymisriskiin. Täten verkostoitumista voidaan pitää hyödyllisenä jokaiselle yksilölle. Harisalón ja Miettisen (2010, s. 21) mukaan sosiaalisen pääoman yhdistämänä verkostoilla on potentiaalia avata ihmisille tilaisuuksia, joita heidän oma sosiaalinen ympäristönsä ei voi heille tarjota. Verkostojen yhtenä oleellisena merkityksenä voidaan pitää myös sitä, että niillä on kyky vaikuttaa yhteenliittymien syntymiseen sekä säilymiseen (Dasgupta, 1998). Luottamuksella on oma roolinsa jokaisessa

verkostossa ja näiden yhteenliittymisten syntyemisessä. Voidaan puhua luottamusketjusta, mikä merkitsee sitä, että johonkin ihmiseen luotetaan, koska hän toimii osana itselle tuttua verkostoa, vaikka häntä ei tunneta henkilökohtaisesti (Korkala, 2012).

On ymmärrettävä, mitä luottamus merkitsee, jotta voidaan vilpittömästi käsittää, miksi luottamuksella ja verkostoilla on todella tiivis suhde. Myös ylipäätään sosiaalisella pääomalla ja luottamuksella on niin vankka suhde, että välillä niiden on ajateltu tarkoittavan jopa samaa asiaa (Saarinen, 2017, s. 80). Useimmilla on intuitiivinen käsitys luottamuksen merkityksestä, mutta itse luottamuksen määritelmä ei ole yksiselitteinen, sillä luottamus on ilmiönä moniulotteinen. Näin ollen eri tieteenalojen tutkijat ovat määritelleet luottamuksen eri painotuksin eikä yhtä yhtenäistä määritelmää ole saavutettu (Raatikainen, 2015, s. 21). Luottamus-käsitteelle tieteentekijät ovat löytäneet yli 70 määritelmää (Haapala & Lehtipuu, 2021, s. 30). Luottamusta voidaan pitää hetkellisten kokemusten, vastavuoroisten sopimisten ja sosiaalisten suhteiden kautta syntyvänä monitasoisena ilmiönä (Riekkö, 2017). Se voi ilmentyä toimintana tai jäädä näkymättömiin, mutta jos luottamus jää pelkän asenteen tasolle se ei todella toteudu luottamisena (Hallanmaa, 2017, s. 129). Opinnäytetyössäni käytän luottamuksen määritelmää, jonka mukaan luottamus on psykologinen tila, jossa yksilö tai yhteisö on valmis altistamaan itsensä toiselle ja toisen toiminnalle siihen luottaen, että toinen osapuoli toimii jaettujen odotusten, sitoutumisten ja eettisten sääntöjen mukaisesti (Luukka, 2024, s. 128). Kyseissä määritelmässä kiteytyy hyvin luottamuksen merkitys ja edellytykset.

Luottamuksen rakentuminen vaatii toimintaympäristön hallittavuutta ja tietyllä tasolla myös elämän ennakoitavuutta, mutta ennen kaikkea vuorovaikutusta (THL, 2023, s. 17). Ilman vuorovaikutusta ei ole luottamusta, sillä luottamus muodostuu vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus määritellään prosessiksi, jossa vähintään kaksi viestijää pyrkii sanallisia tai sanattomia keinoja käyttämällä ilmaisemaan ja välittämään merkityksiänsä (Tieteen termipankki, i.a.). Vuorovaikutus on vastavuoroinen tapahtuma eli molemmat osapuolet tuovat kyseiseen prosessiin jotain sellaista, mikä vaikuttaa heissä molemmissa (Talvio & Klemola, 2017, s. 12). Onnistunutta vuorovaikutusta edistää hyvät vuorovaikutustaidot, mutta vuorovaikutus myös itsessään kehittää vuorovaikutustaitoja. Ennen vuorovaikutustaitoja on useimmiten pidetty toisarvoisina taitoja, minkä takia niitä ei ole perinteisesti opetettu osana perusopetusta, mutta nykyään vuorovaikutustaitoja arvostetaan laajalti eri toimintaympäristöissä (mts. 139). Tämänhetkinen tutkimukseen perustuva vallalla oleva käsitys painottaa vuorovaikutustaitojen merkitystä ja nimeävät ne jopa merkittävimmiten elämässä kuin itse asiasisältöjen hallitsemisen (Adams & Talvio (2017, s. 165).

Hyvät vuorovaikutustaidot ovat kykyä olla rakentavassa vuorovaikutuksessa toisen kanssa: Taitoa olla aktiivinen ja myönteinen vuorovaikuttaja, joka osaa rakentaa ryhmiä ja yhteisöjä myönteisellä vuorovaikutuksella (Avola & Pentikäinen, 2020, s. 216). Vuorovaikutus erityisesti erilaisten ihmisten ja eri sukupolvien edustajien kanssa voivat olla varsin kehittäviä, sillä ne saattavat haastaa vakiintuneita vuorovaikutustapoja ja –keinoja. Tämän myötä yksilön vuorovaikutusosaaminen saattaa laajeta, mikä voi edesauttaa entisestään sosiaalisen pääoman kertymistä, sillä parantunut vuorovaikutusosaaminen luo edellytyksiä ihmissuhteiden luomiselle ja ylläpitämiselle sekä verkostoitumiselle. Vuorovaikutusosaaminen on oleellista myös vapaaehtoistoiminnassa mukana olemisen kannalta, koska vapaaehtoistoimintaa tehdään aina suhteessa toisiin ihmisiin.

3 VAPAAEHTOISTOIMINTA

Vapaaehtoistoiminta tarkoittaa yksittäisten ihmisten tai yhteisöjen hyväksi tehtävää vastikkeetonta työtä, josta ei lähtökohtaisesti saa rahallista korvausta. Sitä tehdään sekä eri tahojen, kuten järjestöjen organisoimana sekä epämuodollisesti organisoimattomana (Willberg, 2015, s. 6). Organisoidulla vapaaehtoistoimilla on selkeästi hyvin vahva rooli, mikä voi johtua ainakin osittain järjestävien organisaatioiden näkyvyydestä ja resursseista (Laimio & Välimäki, 2011). Kynnys lähteä mukaan toteuttamaan vapaaehtoistoimintaa saattaa olla pienempi, kun voi tukeutua tunnettuun ja luotettavaan järjestöön. Vapaaehtoistoiminta on myös pitkään nähty juuri järjestötoimintana. Se nimittäin määriteltiin Suomessa 1980-luvulla palvelujärjestelmän näkökulmasta järjestöjen toiminnaksi, jonka tarkoituksena on tukea ja täydentää julkisia palveluja (Lehtinen, 2020). Joka tapauksessa myös epämuodollisessa vapaaehtoistoiminnassa on etunsa, jotka puhuttelevat vapaaehtoisia. Epämuodollinen vapaaehtoistoiminta saatetaan kokea vapaammaksi ja helpommaksi, sillä se ei vaadi pitkää sitoutumista taustayhteisöön (Laimio & Välimäki, 2011). Riippumatta siitä, toimiiko vapaaehtoinen järjestöjen organisoimassa toiminnassa vai epämuodollisesti, hän pyrkii toimintaan osallistumalla saavuttamaan jotain hänelle itselleen merkityksellistä. Vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan rikastuttaa elämää lisäten siihen omien arvojen mukaista tekemistä ja antoisia kokemuksia. Näiden antoisien kokemusten ja yhteisen tekemisen myötä sosiaalista pääomaa voi rakentua jopa sitä tiedostamattaan. Aktiivista osallistumista vapaaehtoistoimintaan voidaankin pitää yhtenä sosiaalisen pääoman mittareista (Kajanoja, 2019, s. 85). Tämä tarkoittaa sitä, että aktiivisella osallistumisella vapaaehtoistoimintaan on todettu olevan sosiaalista pääomaa vahvistava vaikutus. Vapaaehtoistoimintaa voidaankin kutsua sekä yksilöiden että yhteiskunnan tasolla sosiaalisen pääoman raaka-aineeksi (Pessi & Grönlund, 2019, s. 118).

Sen lisäksi, että vapaaehtoistoimintaa pidetään sosiaalisen pääoman indikaattorina, se nähdään keinona vaikuttaa ja osallistua, lisätä yhteenkuuluvuutta ja hyvinvointia sekä tukea kansalaisvaikuttamista ja demokratiaa (Vihiniemi, 2020). Vuonna 2024 julkaistun Vapaaehtoisuus Suomessa -tutkimuksen (Kansalaisareena) mukaan vapaaehtoistoimintaan osallistuneista jopa 63 % koki vapaaehtoistoiminnan vaikuttaneen positiivisesti heidän elämäänsä ja 50 % mielsi vapaaehtoistoiminnan mahdollisuudeksi vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin. Näin ollen myös viimeaikaiset tilastot puhuvat vapaaehtoistoiminnan myönteisten vaikutusten puolesta. Vapaaehtoistoiminnalla on myös muita hyötyjä, joista yksi oleellisimmista on uusien tietojen ja taitojen omaksumisen mahdollistaminen, mikä voi tukea toimintaa myös muilla

elämän osa-alueilla (Raatikainen ym., 2020, s. 189). Voidaan todeta, että vapaaehtoistoiminta edistää monia yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla merkittäviä asioita, mikä kertoo vapaaehtoistoiminnan potentiaalista vaikuttaa laaja-alaisesti ja myönteisesti ihmisten elämiin sekä niitä määritteleviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Vapaaehtoistoiminta voidaan nähdä korvaamattomana vahvan yhteiskunnallisen luottamuksen syntymisen kannalta, mikä tekee siitä arvokkaan yhteiskunnan voimavaran (Kansalaisareena, i.a.). Suomalainen yhteiskunta on hyötynyt tästä kyseisestä voimavarasta läpi historian ja yhteiskuntamme ei olisi sellainen kuin sen nykypäivänä tunnemme ilman vapaaehtoisten aktiivisuutta ja työpanosta. Myös nykypäivänä vapaaehtoistoiminnan hyöty yhteiskunnalle on merkittävä. Vuoden 2023 tehtyjen laskelmien mukaan vapaaehtoistoiminnan vuotuinen rahallinen arvo suomalaiselle yhteiskunnalle 3,2 miljardia euroa, mikä on 1,3 % Suomen bruttokansantuotteesta (Hoffrèn, 2023). Suomea ja muita Pohjoismaita on kutsuttu kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan esimerkkimaiksi, sillä Pohjoismaissa yhteiseksi hyväksi tehdyn vapaaehtoisen työskentelyn määrä on huomattava (Saarenheimo ym., 2013, s. 83). On myös arvioitu, että tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys vain kasvaa entisestään (Karppanen ym., 2020, s. 37). Tämän takia on mielekästä ottaa tutkimuksen kohteeksi eri vapaaehtoistointoja ja niiden moninaisia vaikutuksia yksilöön, yhteisöön ja yhteiskuntaan.

3.1 Eläköityneet vapaaehtoistoiminnassa

Eläkkeelle siirtyminen voi vapauttaa aikaa monenlaisiin muihin aktiviteetteihin, kuten vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Eläkeläiseksi määritellään henkilö, joka saa eläkettä eikä ole ansiotyössä (Tilastokeskus, i.a.). Suurin osa eläkeläisistä ovat yli 65-vuotiaita, mutta on myös ihmisiä, jotka eriäväsistä syistä eläköityvät ennen kyseistä 65 ikävuoden rajapyykkiä. Vapaaehtoistoiminnasta on vuosien varrella tullut tärkeä toimintamuoto eläkkeellä olevien ihmisten elämässä (Äyräväinen ym. 2019, s. 3). On todettu, että eläkeläiset käyttävät vapaaehtoistoimintaan kaksinkertaisesti enemmän aikaa verrattuna työssäkäyviin ihmisiin (Tilastokeskus, 2014). Tämä on yhteiskunnallisesti haluttu etenemissuunta, sillä se merkitsee eläköityneiden osallisuuden säilymistä yhteiskunnassa sekä heidän voimavarojensa hyödyntämisen jatkamista yhteisöille tai jopa kansallisella tasolla merkittävien kohteiden parissa.

Ikääntyneiden tekemänä vapaaehtoistoiminta on monipuolista ja omiin mielenkiinnonkohtiin pohjautuvaa tavoitteellista tekemistä.

Kansalaisareenan (2024) mukaan yli 65-vuotiaiden kiinnostus osallistua vapaaehtoistoimintaan on historiallisen suurta. Myös Oikeusministeriön (2024, s. 34) selvityksessä on todettu, että ikääntyneitä kansalaisia on helpompi saada lähtemään mukaan järjestötoimintaan verrattuna nuoriin ja keski-ikäisiin. Eläköityneiden nykyisestä aktiivisesta osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan voidaan kiittää ainakin osin elintason nousua Suomessa, mikä ei ole johtanut vain ihmisten pidempään elinikään, vaan myös merkittävään terveydentilan paranemiseen (Järvinen, 2021). Tämä on johtanut siihen, että eläköityneet ihmiset saattavat olla vielä vuosikymmeniä kykeneviä voimavaroiltaan osallistumaan erilaisten järjestöjen toimintaan ja toimimaan vapaaehtoisina. Kyseisestä ajanjaksosta kutsutaan kolmanneksi iäksi. Tällöin työelämä on jäänyt taakse, mutta varsinainen vanhuus, jota leimaa hoivan ja avun tarve, ei ole vielä alkanut. Kolmannen iän käsite on kohdannut paljon kritiikkiä, sillä eläköityneiden ryhmän sisällä on paljon vaihtelua, jonka takia voidaan todeta, ettei kolmas ikä koske kaikkia (Karisto, 2004). Kuitenkin kolmannen iän käsite on pinnalla puhuttaessa eläkeläisten aktiivisuudesta vapaaehtoistoiminnankentällä, joten sen merkitys on syytä tuntea.

Joka tapauksessa erityisesti osallisuuden ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden kannalta olisi merkittävää, että jokaisella eläköityneellä voisi olla mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoistoimintaan ainakin jossakin muodossa. Tämän takia on kehitetty ja pyritään edistämään tuettua vapaaehtoistoimintaa. Tuettu vapaaehtoistoiminta mahdollistaa toimintaa muokkaamalla toimimisen vapaaehtoisena myös niille ikääntyneille, joiden toimintakyky on rajoittunut (Duhva & Lauhde, 2023, s. 81–82). Näin ollen mahdollisimman monella eläköityneellä on edellytyksiä vapaaehtoisena toimimiseen.

3.2 Mannerheimin Lastensuojeluliitto vapaaehtoistoimintaa organisoivana tahona

Vapaaehtoistoiminta tarvitsee toteutuakseen organisaatioiden tarjoamia tukirakenteita (Toivoniemi-Matsinen & Harinen, 2018, s. 43). Yleisimmin kolmas sektori eli järjestöt toimivat vapaaehtoistoiminnan keskittymänä ja kolmannesta sektorista on juuri siksi käytetty toisinaan nimitystä vapaaehtoissektori (Lahdenperä, 2023, s. 14). Näin ollen MLL:n kaltaisia järjestöjä tarvitaan, jotta vapaaehtoistoiminta säilyy elinvoimaisena. Lyhenteellä MLL viitataan

Suomessa toimivaan Mannerheimin Lastensuojeluliittoon, joka on vuonna 1920 perustettu vapaaehtoistyöjärjestö. Se perustettiin sairaanhoitajana toimineen Sophie Mannerheimin aloitteesta, jota hänen veljensä marsalkka Mannerheimin lähti tukemaan ryhtyen järjestön keulakuvaksi (MLL, 2020). Mannerheimin Lastensuojeluliiton periaatteita ovat kumppanuus, avoimuus, ilo, osallisuus ja arjen arvostus (MLL, 2018). Mannerheimin Lastensuojeluliitto saa rahoitusta muun muassa STEA-avustuksista, sijoitus- ja rahoitustoiminnasta sekä lahjoituksista (MLL, 2024).

Mannerheimin Lastensuojeluliitolla on eri vapaaehtoistoiminnoissaan mukana yhteensä noin 32 000 vapaaehtoista, mikä tekee siitä merkittävän tekijän Suomen vapaaehtoistoiminnan kentällä (Kalliomaa, 2024). Sen Pohjanmaan piirin toimialue kattaa Keski-Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan. Se on yksi MLL:n kymmenestä piirijärjestöstä ja se toimii alueensa paikallisyhdistysten tukena ja alueellisena vaikuttajana (MLL, 2024). Mannerheimin Lastensuojeluliitto koordinoi eri vapaaehtoistoimintoja erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmisille. Vapaaehtoisena voi toimia muun muassa kaveritoiminnassa, lastenhoitajan roolissa, perhekummina tai kerhonohjaajana. Monissa MLL:n vapaaehtoistoiminnoissa tapahtuu joissain määrin sukupolvien välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

3.3 Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta

Lukumummit ja -vaarit -toiminta on Niilo Mäki Instituutin hankkeiden kautta 2010-luvulla kehitetty vapaaehtoistoiminta, joka on suunnattu eläköityneille (Lukumummit ja -vaarit, 2019). Kyseisten hankkeiden pohjalta tehdyissä tutkimuksissa todettiin vapaaehtoistoiminnassa mukana olemisen lisänneen eritoten tarkoituksellisuuden ja minäpystyvyyden tunteita. Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoimintaa harjoitetaan ympäri Suomen yhteistyössä koulujen kanssa. Se on ikäpolvitoimintaa eli se tuo yhteen eri-ikäisiä ihmisiä riippumatta siitä, onko heillä perhesidettä (Saarenheimo ym., 2013, s. 15). Tämän tyyppisen vapaaehtoistoiminnan tarkoituksena on mahdollistaa lukuhetkiä, joissa lukemisen haasteita kokeva lapsi saa lukumummilta tai -vaarilta jakamatonta huomiota, tukea ja rohkaisua lukemiseen (HundrED, 2017). Lukutuokioiden alussa vaihdetaan kuulumiset ja virittäydytään lukemiseen, minkä jälkeen luetaan kirjaa eri lukutavoilla, selitetään sanoja käyttäen eri tekniikoita sekä keskustellaan luetusta (Lukumummit ja -vaarit, 2023). Toiminnan avulla voidaan luoda lapsille myönteisiä lukukokemuksia, jotka edistävät lukutaidon kehitystä.

Lukukokemuksella viitataan siihen, miltä lukeminen tuntuu. Nämä kyseiset kokemukset voivat joko heikentää tai vahvistaa käsitystä itsestä lukijana, ja ne rakentavat käsitystä myös siitä, kuinka mielekästä toimintaa lukeminen on (La Rosa, 2023, s. 233). Kokemukset puolestaan vaikuttavat lukumotivaatioon, mikä on myös tärkeä tekijä lukemisen sujuvuuden kehittymisen kannalta. Lukumotivaatio syntyy aina vuorovaikutuksessa (mts. 256). Tämän takia on oleellista, että lukumummin tai -vaarin ja lukemista harjoittelevan lapsen välille syntyy hyvä vuorovaikutussuhde. Tutkija Jarkko Hautalan (2024) mukaan kyse ei ole koskaan ainoastaan lukemisesta, vaan siitä, kuinka se voi toimia välineenä lapsen huomioimiseen ja merkityksellisiin kohtaamisiin. Näin ollen toiminnan arvo ei piile pelkästään lukutaidon ja -sujuvuuden edistymisessä.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto toimii yhteistyössä Niilo Mäki Instituutin kanssa vastaten toiminnan koordinoinnista, kun taas Niilo Mäki Instituutilta tulee koulutusmateriaali ja he järjestävät lukumummeille ja -vaareille lisäkoulutuksia. Parhailaan Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjanmaan piirin Lukumummit ja -vaarit vapaaehtoistoiminnassa on mukana yhteensä yli 100 vapaaehtoistyöntekijää (B. Ruohomäki, henkilökohtainen tiedonanto, 14.2.2025). MLL:n Lukumummit ja -vaarit -toiminnan vapaaehtoiset mummit ja vaarit lukevat yhdessä lasten kanssa koulupäivän aikana kahden kesken tai pienissä ryhmissä. He lukevat kouluilla yhdessä niiden 2–6. luokkalaisten lasten kanssa, jotka tarvitsevat lisätukea lukemiseen. Lukuhetket toteutuvat koulupäivän aikana kahden kesken (B. Ruohomäki, henkilökohtainen tiedonanto, 19.1.2023). Tämän toiminnan päätavoitteena on innostaa ja rohkaista lapsia lukemisen pariin. Ennen vapaaehtoisena aloittamista tulevat lukumummit ja -vaarit saavat perehdytyksen liittyen lukutekniikoihin ja sanaston tukemiseen (Jalonen & Kettunen, 2021, s. 4). Toiminnan vapaaehtoisilla on mahdollisuus vertaistukeen muiden vapaaehtoisten parissa. Järjestetyt vertaistapaamiset mahdollistavat vertaisuuden kokemuksen syntymisen, mikä puolestaan on osallisuutta vahvistava tekijä (Meriluoto & Marila-Penttinen, 2015, s. 15).

4 Sukupolvien välinen yhteistyö ja vuorovaikutus

Sukupolven määritelmä voidaan jakaa sekä biologiseen että sosiaaliseen. Biologisena ilmiönä se tarkoittaa henkilön asemaa perheenjäsenten jatkumossa ja sosiaalisesta aspektista se viittaa samana historiallisena ajankohtana syntyneiden ihmisten joukkoon (Saarenheimo ym., 2013, s. 14). Sukupolvien välinen yhteistyö on sukupolvirajat ylittävää yhdessä tekemistä jonkin tavoitteen saavuttamiseksi. Siitä voidaan myös käyttää ilmaisua sukupolvien välinen yhteistoiminta. Eri sukupolvien välisellä vastavuoroisella ja tavoitteellisella toiminnalla sekä kohtaamisilla on todettu olevan positiivisia toisiinsa linkittyviä vaikutuksia, sillä ne kasvattavat ymmärrystä, joka puolestaan lisää luottamusta toisia kohtaan (Hiltunen, 2021). Lisääntyneen ymmärryksen lisäksi sukupolvien välisessä yhteistyössä syntyvät ihmissuhteet voivat lisätä myös arvostusta sekä vahvistaa merkityksellisyyden tunnetta ja mielen voimavaroja (Siimes, 2024, s. 5).

Sukupolvien välisessä yhteistyössä vuorovaikutus on aina oleellisessa roolissa. Sukupolvien kohtaamisessa tapahtuvalla vuorovaikutuksella on huomionarvoisia vaikutuksia, jotka puhuvat ikäpolvitoiminnan puolesta. Sukupolvien välistä vuorovaikutusta voidaan pitää merkittävänä yhteisöjen ja kulttuurien elinvoimaisuuden kannalta (Saarenheimo ym., 2013, s. 15). Puolestaan elinvoimaiset yhteisöt ja kulttuurit ovat valtava voimavara yhteiskunnalle ja ihmisten hyvinvoinnille. Sukupolvien välisen kohtaamisen nähdään myös lisäävän sosiaalista inkluusiota eli tunnetta siitä, että toimii osallisena lähiyhteisössään ja myös laajemmin yhteiskunnassa (Hiltunen, 2021).

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on havainnollistaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan vaikutusta sosiaaliseen pääomaan sekä erityisesti tarkastella sukupolvien välisen yhteistyön osuutta sosiaalisen pääoman kertymisessä. Tavoitteena on tuottaa tietoa sukupolvien välisen yhteistyön vaikutuksesta eläköityneiden sosiaalisen pääoman kasvamiseen vapaaehtoistoiminnan kautta ja selvittää, miten vapaaehtoistoiminta edistää vuorovaikutusta, verkostoitumista ja luottamuksen syntymistä. Täten tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta vaikuttaa vapaaehtoisten sosiaaliseen pääomaan?
2. Mikä on sukupolvien välisen yhteistyön ja siinä tapahtuvan vuorovaikutuksen merkitys sosiaalisen pääoman kertymisen kannalta vapaaehtoistoiminnassa?

Nämä kysymykset ohjaavat koko tutkimusta, sillä ne muodostavat oleellisen rungon tutkimuksen tekemiselle. Tutkimuksen keskiössä on vaikutukset sosiaaliseen pääomaan, jotka ilmenevät toimiessa yhteistyö- ja vuorovaikutussuhteessa lasten kanssa. Toisaalta tutkimuksessa tarkastellaan myös vaikutuksia sosiaaliseen pääomaan, jotka ilmenevät ylipäättään kyseiseen vapaaehtoistoimintaan osallistumisen myötä.

6 TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUS

6.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on empiiristä eli kokemusperäistä tutkimusta, joka perustuu erilaisiin aineistoihin ja niiden analyysiin (Juhila, 2021, Laadullinen tutkimus ja teoria -luku). Siinä painottuu kolme näkökulmaa tutkimuskohteeseen, jotka ovat konteksti, ilmiön intentio ja prosessi (Vilkka, 2021, s. 215). Teoreettinen viitekehys ja tutkimustilanteen asiayhteys muodostavat tutkimuksen kontekstin. Ilmiön intentiolla viitataan tarkoitukseen ja sen tulkitsemiseen perustuen tutkimuksen kohteiden välittämiin viesteihin (Anttila, 2014, Laadullinen kuvaus -luku). Prosessilla puolestaan tarkoitetaan tutkimuksen asteittaista etenemistä ja sen edellytyksiä suhteessa tutkijan ymmärrykseen tutkittavasta ilmiöstä (Günther & Hasanen, 2021; Vilkka, 2021, s. 215). Nämä painopisteet ovat läsnä laadullisen tutkimuksen eri menetelmissä ja muodostavat laadullisen tutkimuksen perustan, jonka laatuun panostaminen mahdollistaa tarkoituksenmukaisen tutkimuksen tekemisen.

Laadullisen tutkimuksen menetelmien avulla voidaan pyrkiä ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti ja syväluotaavasti (Jyväskylän yliopisto, 2021). Voidaankin sanoa, että laadullisen tutkimuksen ytimessä on merkityskeskeisyys. Kvalitatiivisessa tutkimussuuntauksessa ihmisen toimintaa luonnehditaan merkitysvälitteiseksi, mikä viittaa siihen, että todellisuus kohdataan osana erilaisia merkityksellistäviä käytäntöjä (Ronkainen ym., 2011, s. 81). Ymmärryksen luomisen lisäksi laadullisen tutkimuksen tehtävänä on myös mahdollistaa erilaisia tulkintoja, luoda asioista mallinnuksia ja antaa niille merkityksiä (Pitkäranta, 2014, s. 13). Näin ollen onnistunut kvalitatiivinen tutkimus tarjoaa uuden tavan ymmärtää ilmiötä (Kananen, 2014, s. 19). Edellä mainituista syistä päädyttiin tutkimaan Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan antia sosiaaliselle pääomalle laadullisin menetelmin. Laadullisin menetelmiin oppinäytetyön aiheeseen pääsee syvemmälle tasolle kuin määrällisten menetelmien avulla ja siten voidaan saada aikaan monipuolisempia tulkintoja. Lisäksi laadullinen tutkimus on tunnettu joustavuudestaan, jota voidaan pitää hyvänä ominaisuutena tutkimuksen teolle. Viimeisenä laadullista tutkimusta puoltavana tekijänä mainittakoon sen, että kaiken kaikkiaan kvalitatiiviset menetelmät soveltuvat paremmin tähän tutkimukseen, sillä tutkimuskysymyksiin vastaaminen vaatii epäilemättä syväluotaavan merkityksiä mallintavan lähestymistavan.

6.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimuslupaa haettiin MLL:n Pohjanmaan piiriltä tammikuussa 2024. MLL:n Pohjanmaan yhteyshenkilölle lähetettiin tutkimussuunnitelma, jotta hän voisi perehtyä siihen huolella ennen tutkimusluvan allekirjoittamista. Muutama viikko sen jälkeen pidettiin tapaaminen, jossa keskustelin MLL:n koordinaattorin Benita Ruohomäen kanssa tutkimuksen tarkoituksesta, tavoitteista ja toteutuksesta sekä erityisesti heidän roolistaan prosessissa. Tapaamisen päätteeksi tutkimuslupa myönnettiin kirjallisesti, mikä toimi edellytyksenä tutkimuksen toteuttamiselle ja aineiston keruun aloittamiselle. Aineistoa kerätessä on oleellista tiedostaa, että laadullinen aineisto ei itsessään kuvaa todellisuutta, sillä todellisuus välittyy tutkijan tarkasteluperspektiivin kautta, minkä vuoksi prosessissa tapahtuu tulkinnallista rajausta (Kiviniemi, 2018, s. 153). Näin ollen tutkijan skeemat vaikuttavat aineiston muodostumiseen ja suuntaavat jopa koko tutkimuksen kulkua. Tämän takia tutkijaa kutsutaankin merkittävimmäksi instrumentiksi tiedon keruussa sekä sitä seuraavassa analyysissä (Kananen, 2014, s.19). Menetelmästä riippumatta tutkijalla itsellään on aina merkittävä vaikutus tutkimukseen, sillä tutkimuksen tekeminen vaatii tutkijan omaa oivaltamista, tulkintaa ja hänen ymmärrykseensä perustuvaa valintojen tekoa (Ronkainen ym., 2011, s. 70).

Tutkimuksen haastateltaviksi valikoitui toiminnan vapaaehtoisia. Heidät valittiin yksinkertaisella satunnaisella otannalla, jonka toteutti MLL:n Pohjanmaan piirin koordinaattori. Yksinkertainen satunnaisotanta nimensä mukaisesti tarkoittaa sitä, että otos muodostuu satunnaisesti eli jokaisella perusjoukkoon kuuluvalla on yhtäläinen mahdollisuus tulla valituksi (Tilastokeskus, i.a.). Tässä tutkimuksessa perusjoukkona toimi MLL:n Pohjanmaan piirin lukumummeina ja -vaareina toimivat vapaaehtoiset. Satunnaisotannalla valituille kymmenelle vapaaehtoiselle lähetettiin sähköposti, jossa kerrottiin tutkimuksesta tutkimustiedotteen muodossa (liite 1) ja tietosuojakäytänteistä tietosuojaselosteessa sekä pyydettiin ilmoittamaan kolmen päivän sisällä, mikäli he haluavat osallistua. Heistä kahdeksan vastasi myöntävästi ja heille lähetettiin postitse Mannerheimin Pohjanmaan piirin kautta tutkimusta varten laadittu suostumuslomake (liite 2) allekirjoitettavaksi luettavaksi. Allekirjoitettuaan suostumuslomakkeen tutkimukseen osallistuvat haastateltavat lähettivät kyseiset lomakkeet postitse MLL:n Pohjanmaan piirin vapaaehtoistoiminnan koordinaattorille.

Haastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi, sillä se on luonteva tapa saada tietoa ihmisten kokemusmaailmasta ja koska haastattelussa on mahdollista vaikuttaa aineiston koon ja laatuun (Hakala, 2024, s. 155). Haastattelu on varsin yleinen laadullisen tutkimuksen menetelmä, joka kohdistuu tietoisuuden ja ajattelun sisältöihin (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 76). Haastattelun merkittävä etu on se, että siinä on mahdollisuus pyytää haastateltavaa tarkentamaan sanomaansa (Puusa, 2020, s. 240). Toteutin laadullisen tutkimuksen puolistrukturoitua haastattelua käyttäen. Kysymykset ovat valmiiksi mietittyjä ja samoja jokaiselle haastateltavalle eikä niihin tule olemaan valmiita vastausvaihtoehtoja. Puolistrukturoidussa haastattelussa on varioinnin varaa ja myös mahdollisuus esittää alkuperäiseen suunnitelmaan kuulumattomia kysymyksiä (Muotio, 2022). Haastattelutilanteissa oli vapaus kysyä myös kysymysrunгон (liite 3) ulkopuolisia kysymyksiä, jotka liittyivät aiheeseen ja tähtäsivät aiheen luonteen syvempään selvittämiseen tai olla kysymättä joitakin haastattelukysymysrunگون kohtia, mikäli kyseisiin kohtiin oli tullut vastaus jo muihin kysymyksiin vastatessa. Kysymykset eivät ole johdattelevia ja ne ovat ilmaistu selkeällä kielellä, ilman ammattisanastoa, jota maallikko ei välttämättä ymmärrä.

Haastattelukysymysrunگون luomisessa hyödynnettiin ensisijaisesti teoreettisen viitekehyksen tietopohjaa. Laadullisen tutkimuksen käytännön mukaisesti kysymykset muotoiltiin siten, että niiden avulla voidaan laajemmin kartoittaa haastateltavan käsityksiä ja kokemuksia (Vilkkä, 2021, s. 229). Näin ollen kysymykset alkoivat kysymyssanoilla, jotka vaativat kuvailevaa vastausta kysymykseen. Tämän tyyppisiä haastattelurungossa käytettyjä kysymyssanoja olivat miten, millainen ja kuinka. Haastattelukysymysrunغossa kysyttiin kuitenkin myös kysymyksiä, joihin oli mahdollista vastata kyllä tai ei, mutta niihin oli liitetty myös kuvailua vaativa jatkokysymys, joka kysyttiin, mikäli vastaus ensimmäiseen oli kyllä. Varasin jokaiseen haastatteluun enemmän kuin tarpeeksi aikaa, jotta haastattelu tilanne on kiireetön ja että on ylipäättään aikaa myös pidempiin vastauksiin. Haastattelun arvioitu kesto oli noin 30–45 minuuttia, mutta muutamat haastattelut olivat myös 20 minuutin luokkaa vastausten ollessa lyhyempiä.

Haastatteluajankohdat sovittiin henkilökohtaisesti viestin välityksellä. Ajankohdan päättämisessä huomioitiin vahvasti haastateltavien toiveet. Haastattelut sijoituivat vuoden 2024 viikoille 9 ja 10. Haastatelluista 6 oli lukumummeja ja 2 lukuvaaria. Heidän ikänsä olivat väliltä 59–74 vuotta. Heidän aikansa vapaaehtoisena Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnassa vaihteli puolesta vuodesta kolmeen vuoteen. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole selvää haastateltavien määräsääntöä, joten siinä korostuu aineiston määrän sijaan sen laatu (Kananen, 2014, s. 95). Tutkimuksessa pitäydyttiin kahdeksassa haastateltavassa, sillä on

tarkoituksenmukaista pitää aineisto suhteellisen pienenä, kun pyritään tulkitsemaan ja ymmärtämään merkityksiä osana kokonaisuutta ja asiayhteyttä (Ronkainen, 2011, s. 83).

Haastattelun toteutusmuotona toimi puhelinhaastattelu maantieteellisen etäisyyden vuoksi. Haastateltavat olivat eri puolilta Etelä-Pohjanmaata ja Pohjanmaata. Puhelinhaastattelu on edullinen ja nopea haastattelumuoto, jota yleensä hyödynnetään aiheen sensitiivisyyden, etäisyyden tai muiden rajoitteiden vuoksi (Hyvärinen, Suoninen & Vuori, 2021.). Puhelinhaastattelu mahdollistaa myös joustavan haastatteluajkojen sopimisen, mikä helpottaa haastatteluvien osallistumista. Puheluhaastattelun toteuttaminen kuitenkin tarkoittaa myös sitä, että aineistonanalyysin ulkopuolelle rajautuu piilossa oleva sisältö eli hiljaisuuden, eleiden, ilmeiden ja asentojen analysointi (Elo ym. 2022, s. 219). Puhelujen alussa kysyttiin vielä suullisesti lupaa äänittää puhelu. Haastattelut toteutettiin samaa toteutusmuotoa käyttäen, jotta ne ovat vertailukelpoisia.

6.3 Tutkimusaineiston analysointi

Aineiston analyysin päämääränä on lisätä aineiston informaatioarvoa luoden kuvauksia, tulkintoja sekä ymmärrystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Juuti & Puusa, 2020, s. 334; Günther, Hasanen & Juhila, 2021, Analyysi ja tulkinta -luku). Laadullista aineistoa tulee käsitellä kokonaisuutena, joka muodostuu hajotuksen, käsitteellistämisen ja uudelleen kokoamisen myötä loogiseksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 122). Valitsin aineiston käsittelytavaksi sisällönanalyysin, sillä se on hyödyllinen analysointitapa, joka tarjoaa systemaattisen ja objektiivisen lähestymistavan, mahdollistaa monimuotoisten ilmiöiden ymmärtämisen ja ennen kaikkea soveltuu aineistoni käsittelyyn. Sisällönanalyysin tavoitteena on tiivistää sekä luokitella suuria aineistoja, jolloin aineisto saadaan helpommin tulkittavaan muotoon (Hakala, 2024, s. 98). Sisällönanalyysiä voi tehdä kolmesta eri lähtökohdasta, jotka ovat aineistolähtöinen, teorialähtöinen ja teoriasidonnainen sisällönanalyysi, joka on edellä mainittujen vaihtoehtojen välimuoto. Käytännössä teoriasidonnainen sisällönanalyysi tarkoittaa sitä, että aineiston tarkastelu ei suoranaisesti perustu teoriaan, mutta kytkennät siihen havaitaan ja huomioidaan.

Teoriasidonnaisesta sisällönanalyysistä käytetään myös nimitystä teoriaohjaava sisällönanalyysi, sillä siinä aineiston analysointia ohjaa vuoroin teoria ja itse aineisto (Leinonen, 2018).

Kyseinen analyysin toteutustapa etenee hermeneuttisen kehän mukaisesti eli siinä käydään jatkuvasti dialogia tutkimusaineiston, lähdemateriaalin ja tutkijan oman tulkinnan välillä (Vilkka, 2021, s. 258). Valintani kohdistui kyseiseen sisällönanalyysin toteutustapaan, koska se mahdollistaa aineiston tarkastelun sen omista lähtökohdista hyödyntäen myös teoriaa sen tulkinnassa. Näin ollen analyysi ei painotu liikaa jo olemassa olevaan teoriaan, mutta ei myöskään jää ainoastaan itsessään aineiston varaan.

Analyysiprosessi alkoi koodien antamisesta haastatelluille ja haastatteluaineistojen tallentamisesta erillisiin Microsoft Word -tiedostoihin. Tämän jälkeen äänitetty materiaali litteroitiin eli yhteismitallistettiin. Tämä tehtiin peruslitterointina eli kaikki nauhoitettu puhe kirjoitettiin niin kuin puhujat puhekielellään puhuvat, mutta pois jätettiin täytesanat, äännähdykset ja taustalta kuuluvat äänet. Kyseinen litterointimuoto valittiin, sillä se helpottaa aineiston läpilukua ja koska tutkimuksen tarkoitus ei vaadi täytesanojen, äännähdysten ja taustaäänien sisällyttämistä aineistoon. Litterointiin käytettiin Microsoft Wordiin sisältyvää litterointiominaisuutta ja sen lisäksi korjattiin manuaalisesti sen virheet ja poistettiin suunnitelman mukaisesti täytesanat, äännähdykset ja taustalta kuuluvat äänet, kuten peruslitteroinnin käytäntöön kuuluu. Manuaalisen editointivaiheen aikana perehdyin aineistoon sitä lukemalla. Litteroitua tekstimateriaalia muodostui yhteensä 85 sivua.

Litteroinnin jälkeen aineiston huolellinen läpilukeminen jatkui. Tämän läpiluvun pohjalta muodostin alustavan yleiskuvan aineistosta. Merkitsin alustavasti lukemastani antoisimmat ja relevantimmat osiot ja huomioin aineistossa esiintyvät yhtäläisyydet ja ristiriitaisuudet. Hyödynsin aineiston merkitsemisessä analyysiyksiköitä, jotka olivat lauseita ja ajatuskokonaisuuksia. Ajatuskokonaisuus on ilmaisu, joka muodostuu useista lauseista ja sisältää myös mahdollisesti monia tutkimuskysymyksiin vastaavia merkityksiä (Elo ym. 2022, s. 219). Analyysiyksiköiden merkitsemisessä hyödynnettiin Wordin kommenttioptiota. Kävin aineiston useamman kerran lävitse hahmottaen siinä esiintyviä teemoja eli tematisoiden aineistoa. Jokaiselle teemalle luotiin omat värikoodit, joilla aineistosta nostettiin esille kohdat, jotka liittyivät havaintuihin teemoihin.

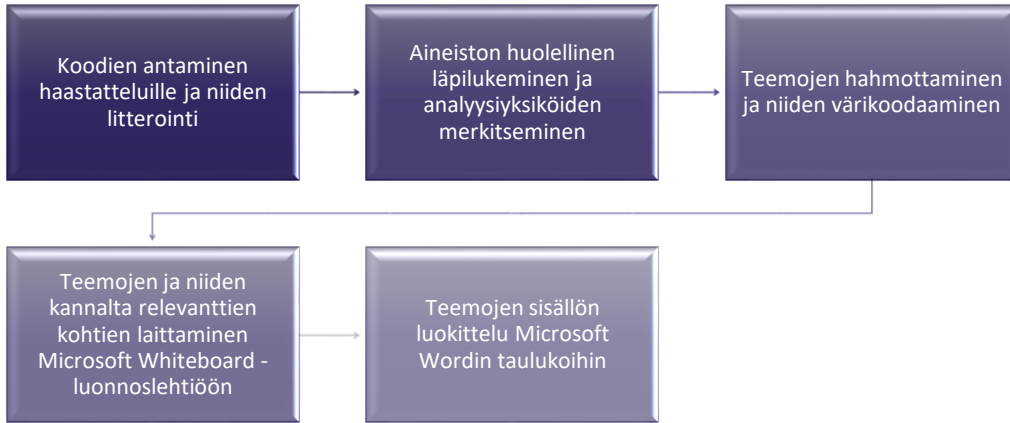
Teemat ovat aiheita, jotka muodostuvat analyysin myötä ja ovat havaittavissa aineistossa useamman kerran eri muodoissa (Hakala, 2024, s. 102). Teemoittelu on vasta aineiston esikäsittely vaihe, josta edetään aineiston syvempään käsittelyyn. Kokosin teemoittelusta nousseet teemat ja niihin viittaavat aineistokohdat alustavasti Microsoftin Whiteboard -sovelluksen luonnoslehtiöön, josta ne luokitteluvaiheessa siirrettiin taulukoihin. Ensimmäisessä taulukossa luokittelin sukupolvien välisen yhteistoiminnan kautta ilmeneviä vaikutuksia

sosiaaliseen pääomaan ja toisessa taulukossa puolestaan ilmenettiin vapaaehtoistoimintaan osallistumisen luomia vaikutuksia toiminnan muista aspekteista sosiaaliseen pääomaan. Tematisoinnista siirryin luokitteluun eli kategorisointiin. Luokittelussa kootaan erilaisia jäsenyksiä tai ryhmittelyjä, joiden tarkoitus on kuvata kohdejoukon koostumusta sekä yleistä olemusta (mts. 114). Teemoista muodostui yläluokkia, joiden sisältö jaettiin alaluokkiin, joiden tapaukset joitakin samoja ominaisuuksia tai hyvin samantapaisia ominaisuuksia. Nämä luokat koottiin taulukoihin, johon laitettiin myös luokkien sisältöä havainnollistavia sitaatteja ja niiden sanomat pelkistettynä. Tämä prosessi ei ollut lineaarinen, vaan luokittelukategoriat kehittyivät ja niissä tapahtui muutoksia analyysin edetessä. Analyysivaihe loppuu silloin, kun aineistosta ei enää löydy uusia näkökulmia (Seitamaa-Hakkarainen, 2014). Näin ollen, kun aineistosta ei enää ilmennyt tutkimuskysymysten kannalta oleellisia asiahaaroja luokiteltaviksi, analyysi oli saavuttanut päätepisteensä.

Sitaatti	Sanoman pelkistys	Alaluokka	Yläluokka	Kategoria
<p>“Näiden lasten kanssa tai oppilaiden kanssa, niin ensin he tietenkään katsoo, että no mikäs. Eli tänne nyt ilmestynyt ja tulee joka viikko, mutta hekin joiden luokassa en ole, nämä isommat oppilaat niin myöskin heidän puolesta on tullut semmoinen, että hei mäkin</p>	<p>Myös lapset, joiden kanssa luokatuokioita ei ole, ottavat kontaktia, mikä vahvistaa kokemusta kuulumisesta heidän kouluympäristössään</p>	<p>Yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokeminen</p>	<p>Verkoston muodostuminen</p>	<p>Sukupolvien välisen yhteistyön anti</p>

<p>kuulun tänne porukkaan.”</p>				
<p>“Kyllä se, että ne hyvin luottamuksellisesti ehkä puhuvat joskus niitä omia asioitaan vähän liiankin paljon ja näin, mutta että se vaan kertoo siitä, että heille on tärkeitä, että joku kuuntelee.”</p>	<p>Koetaan vapaaehtoinen luottamukselliseksi aikuisiksi, jolle voi vapaasti jakaa asioita.</p>	<p>Avoimen ja vilpittömän suhteen muodostuminen</p>	<p>Vallitseva ja kehittyvä luottamus</p>	
<p>“Tää on niin erilaista ja siten pitää koko ajan miettiä sitä, että mitenkä tämmöiseen nuoreen kuulijakuntaan, kanssaihmiin suhtautuu ja mitenkä heidän kanssa pitäisi asioida niin kyllä se on tuonut uutta.”</p>	<p>Vuorovaikutus lasten kanssa on erilaista ja edellyttää vuorovaikutustavan pohdintaa.</p>	<p>Uuden vuorovaikutuksessa olemisen tavan oppiminen</p>	<p>Rakentuva vuorovaikutus</p>	

Taulukko 1. Esimerkki aineiston luokittelutaulukosta.

Kuvio 1. Analyysin etenemisen prosessikaavio.

7 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Laadullisessa tutkimuksessa huomio keskittyy muutamaan havaintoyksikköön, jotka tutkitaan perusteellisesti laadullisin tutkimusmenetelmin, mutta se ei tarjoa mahdollisuutta yleistää eli tulokset pätevät vain kohdetapauksessa (Kananen, 2014, s. 17). Tämän opinnäytetyön kohdetapauksena toimi Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjanmaan piirin Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta ja sen vaikutukset vapaaehtoisten sosiaaliseen pääomaan. Tutkimuskysymyksiä olivat, miten Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta vaikuttaa vapaaehtoisten sosiaaliseen pääomaan ja mikä on sukupolvien välisen yhteistyön ja siinä tapahtuvan vuorovaikutuksen merkitys sosiaalisen pääoman kertymisen kannalta vapaaehtoistoiminnassa. Seuraavissa alaluvuissa esitetään tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset, jotka vastaavat kyseisiin kysymyksiin. Tulosten joukossa on haastateltavilta saatuja sitaatteja, joita on voitu muokata helppolukuisuuden mahdollistamiseksi säilyttäen kuitenkin alkuperäisen sanoman.

7.1 Sukupolvien välisen yhteistyön anti sosiaaliselle pääomalle

Haastatteluissa tuli selvästi ilmi, kuinka merkityksellisenä lukumummit ja -vaarit pitivät yhteisiä hetkiä lasten kanssa. Yhteistoiminta lukutaidon edistämiseksi koettiin antoisaksi ja sen kehittämisen ohella syntyi palkitsevaa vuorovaikutusta ja luottamussuhteita. Vapaaehtoisen ja lasten välille syntyi avoin ja vilpitön suhde, mikä näkyi muun muassa siinä, että lapset kokivat vapaaehtoiset luottamuksellisiksi aikuisiksi, joille voi vapaasti jakaa erilaisia asioita. Vapaaehtoistoiminnassa kyse ei ollut pelkästään lukemisen sujuvuuden edistämisestä, vaan myös moninaisesta vuorovaikutuksesta lasten kanssa, mikä koettiin oleelliseksi ja toiminnan mielekkyyttä lisääväksi tekijäksi.

Joskushan se lukuhetki on sitten semmoinen, että me ei lueta lainkaan tai luetaan vaan oikein vähän, koska voi olla niin että mummo on kuollut tai on ollut syntymäpäivät tai voitettu jalkapallomatsi tai joku muu tärkeä juttu on minkä lapsi haluaa kertoa, niin totta kai se on ihan yhtä tärkeää kuin se lukeminen. (H8)

Jos puhutaan näistä lapsista, niin neidän kohtaamisethan on ihan parasta mitä tässä työssä on ja sitten se heidän luottamuksen rakentaminen siihen, että me

ollaan kahdestaan ja siellä syntyy aika mielenkiintoisia keskusteluja. Se on ollut kiva huomata, että se luottamus löytyy sitten jossakin vaiheessa jollain nopeammassa tahdissa kuin toisella. (H2)

Haastatteluissa ilmeni myös, että sukupolvien välisessä yhteistyössä koettiin vastavuoroisuutta eli lasten lisäksi sekä lukumummit ja -vaarit kokivat saavansa niistä paljon irti. Sosiaaliselle pääomalle on merkittävää hyötyä juuri vastavuoroisuuden kokemuksista sosiaalisissa verkostoissa. Vastavuoroisuus on hyvin oleellista myös siksi, että se saa heidät pitämään toiminnasta ja haluamaan jatkaa sen parissa.

Mä oon siellä opettajallekin sanonut, että kyllä mä nyt tästä saan ainakin yhtä paljon kuin ne lapset. (H5)

Monta kertaa mä ajattelinkin, että oonkohan mä siis aivan vastaanottava osapuoli paremmin kuin ne lapset. (H6)

Kaiken kaikkiaan yhteistoiminta lasten kanssa ja siinä tapahtuva vuorovaikutus loivat vapaaehtoisille uusia myönteisiä sosiaalisia kokemuksia. Ne antoivat mahdollisuuden niin sanotusti päästä lapsen maailmaan, minkä koettiin tuovan toimintaan mielekkyyttä ja antoisuutta. Yhteiset hetket pystyivät vahvistamaan sukupolvien välistä yhteyttä ja ymmärrystä, mitä pidettiin merkittävänä.

Kyllä ne on ollut sellaisia ihan positiivisia vuorovaikutustilanteita, että ehkä ne sitten vaikuttaa myös muuhun vuorovaikutukseen kun on semmoisia hyviä kokemuksia. (H5)

Siinä keskustellaan asioista, vaikka se ei olisi aina nyt justiin ihan sitten lukemista, vaikka se olisi joku muu, mitä siinä sivutaan, vaikka nyt naapurinkissaa, jos ei muuta niin se että se on hyvä hetki ja sellainen palkinto mikä tulee kummallekin, että nehän on ihan huikeita hetkiä. (H1)

Jokaisessa haastattelussa ilmeni, että sukupolvien välinen yhteistyö sai aikaiseksi osallisuuden kokemuksia toiminnassa. Vapaaehtoiset kokivat yhteenkuuluvuutta lasten kanssa ja pitivät heidän kanssaan tekemiään asioita merkittävinä. Lukutaidon kehityksessä on mukana monia merkityksellisiä asioita. Kaikki luettu on osana muovaamassa maailmankuvaa ja tuke-
massa identiteetin kehittymistä lukevana persoonana. Maailman mieltäminen ja tutkiminen sanojen ja kielen kautta on osaltaan muodostamassa tulevaa perustaa ajatuksien monialaisuudelle, sille taidolle miten nuoret navigoivat elämässä ja muuttuvissa tilanteissa. Yhteinen jaettu kokemus lukemisesta ja sen hyödyllisyydestä myös pohtivan minän kehittymiselle

nähtiin merkittävänä. Näissä kahdenvälisissä ajatusten vaihdoissa lukuhetkien välillä parani myös ikäihmisten tulevaisuuden usko, sillä he huomasivat pystyvänsä vaikuttamaan myönteisesti lasten lukutaidon kehittymiseen ja tiedon prosessointiin. Lukeminen vie eteenpäin, mutta samalla se sisältää elementtejä itsetutkiskeluun ja tarjoaa kuin huomaamattaan tilaisuuden avata omaa elämää laajempaan suuntaan. Vapaaehtoiset näkivät olevansa osa tätä jatkumoa, missä pystyvät antamaan eteenpäin sitä kaikkea, mitä he ovat saaneet elämältä. Myös kehityksen havaitseminen lasten lukusujuvuudessa koettiin palkitsevana. Vapaaehtoisia kiinnosti ja osaa myös huolestutti lasten lukutaidon tila, minkä takia toiminta tarjosikin heille itselleen mahdollisuuden mielekkääseen toimintaan heille tärkeän asian puolesta.

Siinä tulee hyvä olo pelkästään sen takia, kun ennen kaikkea kanssakäymisessä oman toiminnan kautta huomaa sen, että mitenkä minä heidän kanssaan toimin on auttanut heitä tavallaan edistymään siinä omassa opiskelussaan, niin se on oikeastaan parasta palautetta mitä voi saada. (H7)

Ehkä merkittävintä on se, että tavallaan näkee sen, että jotain tapahtuu kehitystä myös siinä lukemisessa. Sitten myöskin siinä, miten siitä luetusta keskustellaan, tapahtuu kehitystä. (H4)

7.2 Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen vaikutus sosiaaliseen pääomaan toiminnan muista aspekteista

Sukupolvien välisen yhteistyön lisäksi sosiaalisen pääoman osakomponentit olivat havaittavissa myös muiden Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan aspektien kautta. Näitä aspekteja olivat kontaktit koulun henkilökuntaan, muihin vapaaehtoisiin ja organisoivaan tahoon eli Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjanmaan piiriin. Nämä eri kontaktit loivat sosiaalisia verkostoja, joista vapaaehtoiset voivat hyötyä tulevaisuudessa monella eri tavalla.

Vapaaehtoiset kokivat, että Mannerheimin Lastensuojeluliitto oli luotettava taho. He pystyivät luottamaan siihen, että kyseiseltä taholta sai tukea ja apua tarvittaessa. Tämä luottamus mahdollisti sen, että vapaaehtoiset pystyivät olemaan yhteydessä vapaaehtoistoiminnan koordinointiin matalalla kynnyksellä, mikäli siihen oli tarve. Luottamus MLL:ään ja halu olla jollain tapaa osana Mannerheimin Lastensuojeluliiton verkostoa välittyi myös siitä, että osa haastateltavista vapaaehtoisista olivat myös MLL:n jäseniä.

Kyllä tukea saa. Jos mulla on joku ongelma ollut niin mä oon kyllä viestittänyt koordinaattorille. (H8)

Oon ollut MLL:n jäsen kauan aikaa niin jotenkin sitten kuitenkin seurannut mitä siellä MLL:ssä tapahtuu. (H5)

Haastatteluissa tuli selvästi ilmi, että koulun henkilökunta oli omalla toiminnallaan luonut kouluympäristöstä vapaaehtoisille vastaanottavaisen, mikä loi edellytykset luottamukselliselle ilmapiiirille ja hyvälle vuorovaikutteisille hetkille. Nämä puolestaan ovat luoneet osallisuuden kokemuksiä.

Pidetään opettajana. Yhtä mittaa kutsutaan ja vedetään opettajanhuoneeseen kahville sun muuta, että mä koen, että olen päässyt sisälle ja otettu se homma hyvin vastaan. (H3)

Oon tosi tyytyväinen siihen, että on päässyt hyvin sinne sisälle ja minut on otettu tähän laumaan kuuluvaksi. Sain kutsun esimerkiksi joulujuhlaan. Sitten kun en päässyt niin oli joulukortti ja pieni paketti tehty ja sitten tuotu oppilaiden toimesta. (H6)

Yhteisöön osaksi pääseminen koettiin hyvin merkitykselliseksi. Vapaaehtoisten haastatteluista välittyi, kuinka tärkeää on kokea yhteisöllisyyttä vapaaehtoisuuden kautta erityisesti silloin, kun on eläköitynyt ja siten jäänyt työyhteisön ulkopuolelle. Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan myötä he ikään kuin pystyivät olemaan osana tietynlaista työyhteisöä toimiessaan kouluyhteisössä lasten lukutaidon edistämiseksi.

Tuntuu, että ei ole niin kuin pudonnut siitä semmoisesta työstä mitä on tehnyt, vaan sitä voi jatkaa ja olla myös toisten kanssa, että sehän on hirveän tärkeätä ihmiselle, ettei tunne olonsa, että mä en ole enää mitään. (H1)

Sitten koululla silloin kun olin töissä niin olin näiden opettajien kanssa työni kautta tekemisissä, että nyt sitä on sitten saanut jatkaa sitä yhteydenpitoa siellä. (H5)

Lukumummien ja -vaarien oman yhteisen verkoston merkitys ja hyödyntämisen aste vaihteli. Osa haastateltavista koki pitkän välimatkan esteenä yhteisiin vertaistapaamisiin osallistumiselle ja välttämättä he eivät myöskään kokeneet tarvetta lähteä mukaan. Toisaalta osa taas halusi osallistua niihin aina mahdollisuuksien mukaan. Vapaaehtoiset pitivät tärkeänä heille järjestettyjä tilaisuuksia toistensa kohtaamiseen ja suunnittelivat menonsa niiden mukaisesti, mikäli se suinkin oli mahdollista. He kokivat olevansa osa samanhenkistä porukkaa, joka

toimi tärkeällä asialla. Mahdollisuudet vertaiskeskusteluun muiden vapaaehtoisen kanssa nähtiin toiminnan hyvänä ominaisuutena.

Se yhteisö missä silloin nähdään, niin se on hyvä. Kaikki heti tietää mistä keskustellaan ja mistä lähdetään liikkeelle. Ihmiset ajattelee eri tavalla ja sitten siinä on ihan selkeästi hyötyä siihen omaan vapaaehtoistyöhön ja sitten toisaalta se, että voi taas niin kuin antaa siitä omasta työkokemuksesta ja omasta kokemuksestaan, että siinä on niin kuin hyvin sellaista niin sanotusti puoliammatillista keskustelua. (H1)

Sitten tosiaan ihan tosi mukava on aina niissä vertaistujutuissa kuulla, että kuinka joku tekee jotakin asiaa ja mitä siellä nyt keskustellaan. (H6)

Jotkut haastateltavista tapasivat toisia vapaaehtoisia myös MLL:n järjestämien tapaamisten ulkopuolella, mutta suurimman osuuden muodostivat ne haastateltavat, joilla ei ollut kyseisiä kohtaamisia muiden vapaaehtoisten kanssa. Pääasiassa haastateltavat kokivat, että suhteet muihin vapaaehtoiisiin olivat jääneet tuttavuuksien tasolle. Tapaamisten ulkopuoliselle toisten näkemiselle ei välttämättä nähty tarvetta tai etäisyyttä pidettiin esteenä.

Aika paljon ihmiset asuvat muualla, että ei nähdä. Nähdään ainoastaan niissä MLL:n tapaamisissa, että se on just että tällä paikkakunnalla ei ole nyt muita. (H1)

“Yhden toisen lukumummun kanssa oon käynyt kahvilla, mitä en oo koskaan aikaisemmin hänen kanssaan tehnyt.” (H5)

Haastatteluissa tuli myös ilmi, että vaikka vapaaehtoiset eivät tapaisikaan toisiaan kasvotusten vertaistapaamisissa, heillä on myös mahdollisuus pitää yhteyttä toisiinsa yhteisessä WhatsApp-ryhmässä. Myös tämä digitaalinen kanssakäyminen voi olla antoisaa.

Olemme tutustuneet. Sitten kun tähän perustettiin WhatsApp -ryhmä, niin sehän on hirmu aktiivinen. (H3)

Sitten täs meidän WhatsApp -ryhmässä on keskustelua, kun on jotain. Siinä on yksikin mummo, joka on jo toiminut kauemman aikaa ja hän on pienellä koululla ja sitten hän kertoo usein näitä mitä siellä tapahtuu, niin se on tosi mukavaa kuulla. (H6)

Haastatteluiden pohjalta voi havaita, kuinka luottamusketju -periaatteen mukaan Lukumummien ja -vaarien verkosto laajenee myös entisestään. Vapaaehtoisten ollessa tyytyväisiä toimintaan ja kokiessaan saavansa siitä paljon irti, he puhuvat toiminnasta myös muille

tuntemilleen ihmisille omissa verkostoissaan. Kun heidän sanaansa luotetaan myös muut rohkaistuvat lähtemään mukaan toimintaan. Kaksi haastateltavista oli myös itse tätä kautta aloittanut toiminnan ja pari vapaaehtoista oli saanut tuntemiaan ihmisiä lähtemään mukaan jakamalla tietoa toiminnasta.

Mulla oli entinen työkaveri, joka oli kertonut, että hän on tämmöisessä toiminnassa mukana ja sitten sitä kautta lähdin koulutukseen. (H8)

Oon ainakin yhden hyvän ystävän saanut lukumummiksi. Oon painottanut ja kertonutkin, kuinka kivaa se on ja hänkin lähti koulutukseen. (H1)

7.3 Taustalla vahva sosiaalisen pääoman perusta

Haastatteluissa ilmeni, että vapaaehtoisilla oli jo ennestään suhteellisen vahva sosiaalinen pääoma. Tämä välittyi siitä, että osa heistä oli varsin verkostoituneita, heillä oli hyvät vuorovaikutustaidot ja itsensä ilmaisemista sosiaalisessa tilanteissa ei koettu haastavaksi. Myös luottamuksen kokemisella ja luottamussuhteiden muodostamisella oli olemassa jo vahvat edellytykset. Seitsemän kahdeksasta haastateltavasta mainitsi, että heidän työnsä on ollut sellaista, että siinä on ollut paljon kanssakäymistä erilaisten ihmisten kanssa, mikä puolestaan on vaikuttanut vaivattomaan vuorovaikutussuhteen luomiseen myös Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnassa.

Tietysti mä oon itse toiminut kouluttajana, että oon paljon ollut ihmisten kanssa tekemisissä. (H8)

Minähän olen koulutukseltani luokanopettaja. (H7)

Myös seitsemällä kahdeksasta oli jo ennestään kokemuksia vapaaehtois- tai yhdistystoiminnasta. Tämä viittaa siihen, että heillä oli jo hyvät valmiudet toimintaan ja mahdollisesti jo ennestään kasvanut sosiaalisen pääoman taso, sillä vapaaehtoistoimintaa tehdään aina suhteessa muihin ihmisiin.

Mä oon ollut aika sosiaalisesti aktiivinen ja yhdistysihminen. Tää oli sitten siihen mukaan, että tää tuntuu hyvin omalta. (H1)

Aikaisemmin kun olin työelämässä niin mä olin näkövammaisille lukemassa sanomalehtiä ja tein sitä 10 vuotta. (H4)

Lisäksi lasten kanssa toimiminen oli tuttua monille haastateltavista muun muassa aikaisemmin lasten parissa tehdyn työn, vapaaehtoistoiminnan myötä tai lapsenlasten kanssa vietetyn ajan kautta. Näin ollen he olivat kokeneet sukupolvien välisen yhteistyön hyötyjä jo ennen toimintaan mukaan lähtemistä. Jo olemassa olevat kokemukset lasten parissa toimimisesta toimivat usein taustalla yhtenä motiivina mukaan lähtemiselle.

Oon työskennellyt työssäni lasten ja perheiden kanssa. Niin se oli sitten semmoinen tuttu kiinnostuksen kohde, ja lasten asiat ovat lähellä sydäntä. (H5)

Tietysti se lähtee mun ihan tästä työtaustasta ja koulutustaustasta, kun mä oon alun perin kirjastonhoitaja ja ihan siis erikoistunut lastenkirjastotyöhön. (H1)

Joka tapauksessa se, että vapaaehtoisilla on hyvin mahdollisesti ollut sosiaalinen pääoma jo vankalla pohjalla, ei tarkoita sitä, että vapaaehtoistoimintaan osallistuminen ei enää hyödyttäisi sosiaalista pääomaa. Hyöty ei vain välttämättä ole yhtä suuri kuin se olisi yksilölle, jolla on matala sosiaalisen pääoman taso. Sosiaalisen pääoman on voimavara, jota voi aina vahvistaa entisestään ja erityisesti ikääntyessä sosiaalisen pääoman merkitys korostuu, sillä eläköityminen kasvattaa riskiä syrjäytymiselle. Vahvan sosiaalisen pääoman omaavan yksilön syrjäytyminen on epätodennäköisempää.

7.4 Tulosten yhteenveto

Sosiaalisen pääoman eri osa-alueet linkittyvät hyvin vahvasti toisiinsa. Tämän takia on haasteellista todentaa varmuudella, missä sosiaalisen pääoman aspektissa vapaaehtoistoiminnan vaikutukset välittyvät kaikista selkeimmin. Osallisuus nousi hyvin vahvasti esille sosiaalisten verkostojen, luottamuksen ja vuorovaikutuksen konteksteissa. Näin ollen vapaaehtoistoiminnan myötä syntyneet verkostot vahvistivat vapaaehtoisten kokemusta siitä, että heidän ajatuksillaan ja toiminnallaan on väliä. Mahdollisuus toimia heidän oman mielenkiintonsa pohjalta oli olennaista. Osallisuuden kokemukset muodostuivat erityisesti suhteessa lapsiin ja koulun henkilökuntaan, mutta myös kanssakäyminen toisten vapaaehtoisten ja MLL:n toimijoiden kanssa ruokkivat osallisuutta. Osallisuutta ilmentävä verkosto koetaan hyväksi, mikä edistää sitä, että vapaaehtoiset haluavat jossain määrin houkutella muitakin tuntemiaan

ihmisiä mukaan vapaaehtoistoimintaan ja siten samaan verkostoon. Puolestaan luottamus jo toiminnassa mukana olevia vapaaehtoisia kohtaan saa harkitsemaan kyseiseen vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemistä. Näin ollen luottamusketju laajentaa verkostoa entisestään.

Ihmissuhteissa luottamus ja vuorovaikutus tarvitsevat toisiaan muodostuakseen vahvoiksi. Vuorovaikutus voi rakentua vallitsevan luottamuksen myötä. Luottamus taas kehittyy hyvien vuorovaikutuskokemusten myötävaikutuksesta. Yhteisessä toiminnassa esiintyvä vastavuoroisuus on puolestaan havaittu ominaisuus, joka edistää sekä luottamusta että vuorovaikutusta. Lukumummit ja -vaarit -toiminnassa muodostuvat eläköityneiden ja lasten väliset sosiaaliset suhteet, joissa on havaittavissa vastavuoroisuutta, luottamusta ja rikasta vuorovaikutusta, luovat myönteisiä sosiaalisia kokemuksia ja ovat omiaan rakentamaan vahvaa sosiaalista pääomaa. Sukupolvien välinen yhteistyö luo erinomaisen maaperän sosiaalisen pääoman kertymiselle, koska vuorovaikutuksessa olemisen tapa lapsen kanssa on varsin oma-laatuista ja juuri hyvin erilaiset vuorovaikutustilanteet ovat kehittäviä. Luottamuksen muodostuminen on varsin omanlainen prosessinsa, kun kyseessä on vielä kasvava yksilö, johon muodostetaan suhdetta. Joka tapauksessa prosessin lopputuloksen ollessa myönteinen, toiminnan mielekkyys lisääntyy ja sen potentiaali yhteenkuuluvuuden aikaansaajana kasvaa.

Vapaaehtoisilla ei ollut erityisiä haasteita verkostoitumisessa, vuorovaikutussuhteiden muodostamisessa ja luottamuksen rakentamisessa, mikä johtunee jo hyvästä sosiaalisen pääoman tilasta, mikä on ainakin osittain aiemman työkokemuksen ja vapaaehtoisaktiivisuuden ansiota. Tämä tukee Colemanin teoriaa siitä, että sosiaalinen pääoma kykenee niin sanotusti ruokkimaan itse itseään. Näin ollen vahvan sosiaalisen pääoman omaavat eläköityneet ovat hyvin edullisessa asemassa. Loppujen lopuksi, vaikka ei omaisikaan hyvää sosiaalisen pääoman lähtötasoa ennen vapaaehtoistoimintaan ryhtymistä, Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnassa on monia puolia, joilla on potentiaalia kohottaa vapaaehtoisen sosiaalista pääomaa. Alapuolella oleva kuvio 2 esittää vapaaehtoistoiminnan eri ulottuvuuksia ja ominaisuuksia, joiden kautta vaikutus sosiaaliseen pääomaan välittyy MLL:n Pohjanmaan piirin Lukumummit ja -vaarit -toiminnassa. Näitä aspekteja ovat myönteisten sosiaalisten kokemusten lisääntyminen, verkoston muodostuminen ja kasvaminen, vertaisuuden kokeminen toisten vapaaehtoisten kanssa, luottamus organisoivaa tahoa ja koulun henkilökuntaa kohtaan, vastavuoroisuuden kokeminen, toiminnan mahdollistamat yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemukset, ikäpolvitoiminnassa rakentuva vuorovaikutus sekä sukupolvien välisessä yhteistyössä vallitseva ja muodostuva luottamus. Jokaisella näistä on oma merkittävä roolinsa

sosiaalisen pääoman muodostumisen kannalta, mutta eri vapaaehtoisten kohdalla eri osiot painottuvat enemmän tai vähemmän.

Kuvio 2. Sosiaalisen pääoman kannalta Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan merkittävät aspektit.

8 EETTISYYDEN JA LUOTETTAVUUDEN TOTEUTUMINEN

Ennen tutkimuksen aloittamista perehdyttiin ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiin ohjeistuksiin ja kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus kriteereihin, joten oli saavutettu tietoisuus siitä, millaisia asioita tulee ottaa huomioon eettistä ja luotettavaa tutkimusta tehtäessä. Merkittävä tutkimustyötä ohjaava ohje on hyvän tieteellisen käytännön (HTK) ohje. Kyseessä on yleisen tason ohje, joka perustuu tutkimusyhteisön itsesääntelyyn (Keiski ym., 2023, s. 3). Siinä määritellään hyvän tieteellisen käytännön perusperiaatteiksi luottavuuden, rehellisyyden, arvostuksen ja vastuunkannon (mts 12). Nämä periaatteet toimivat tutkimustyön perustana ja niiden toteutuminen jokaisessa tutkimuksen vaiheessa oli ensisijaista.

Tutkimuksen luotettavuuden kriteerit ovat uskottavuus, vastaavuus, siirrettävyys, tutkimustilanteen arviointi, varmuus, riippuvuus, vakiintuneisuus, vahvistettavuus ja vahvistuvuus (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 134–139). Luotettavuuden toteutumista tarkastellaan opinnäytetyössä kyseisten kriteerien pohjalta. Tutkimuksen suorittamisen vaiheet raportoidaan seikka-peräisesti, selkeästi ja täsmällisesti ja kirjasin raporttiin käytetyt teemat. Kuten luotettavuus edellyttää, tuloksia arvioidaan suhteessa aikaisempaan tutkimukseen eli siihen, miten monipuolisesti ilmiötä on tarkasteltu. On kuitenkin huomioitava, että on tunnetusti varsin vaativaa tehdä tieteellisesti kestäviä johtopäätöksiä laadullisen aineiston pohjalta (Juuti & Puusa, 2020, s. 337). Tämä voidaan perustella sillä, että tulokset ja siten johtopäätökset muodostuvat tutkijan tarkasteluperspektiivin läpi suodattuneena. Näin ollen varsinkin ensikertalaisena tutkimuksen tekijänä riski päätyä vaillinaisiin johtopäätöksiin on suuri. Tämän riskin pienentämiseksi perehdyttiin tutkimuskirjallisuuteen ja muuhun materiaaliin, joka hyödyttää luotettavan laadullisen tutkimuksen toteuttamista.

Luotettavuuden kannalta on myös tiedostettava, että tunnetusti sosiaalista pääomaa on vaikea tehdä mitattavaksi, koska kyseessä on hyvin moninainen käsite, jota käytetään monella tavalla, monin painotuksin riippuen käsitteympäristöstä ja tutkimuksen tarkoituksesta (Aaltio, 2010, s. 454). Näin ollen voi olla mahdotonta saada tarkkaa käsitystä sosiaalisen pääoman kertymisestä. Sosiaalinen pääoma on haasteellinen käsite tutkittavaksi myös sen kausaliteetin kannalta. Ei voida olla varmoja, onko sosiaalinen pääoma seurausta ihmisten välisistä suhdeverkoista, vai kenties toisinpäin (mts. 454). Tämä on todella tärkeää pitää mielessä läpi koko tutkimuksen, mutta erityisesti johtopäätöksiä vetäessä.

Tutkimuksessa on myös havaittavissa muita sen luotettavuutta heikentäviä seikkoja. Laadullisessa tutkimuksessa on sen luonteenomaista, että analyysivaiheen jälkeen tulee uusi

tiedonkeruuvaihe, joka täydentää analyysiä, mutta tässä tutkimuksessa ei ollut kyseistä toista tiedonkeräyskierrosta (Kananen, 2014, s. 100). Tämä tarkoittaa sitä, että haastatteluja on tehty vain yksi erä. Toinen syy epäillä tutkimuksen luotettavuutta on triangulaation hyödyntämättömyys. Triangulaatiolla viitataan siihen, että ymmärrys tavoitetaan käyttämällä monia eri menetelmiä, esimerkiksi tiedonkeruussa olisi voinut yhdistää muitakin tapoja kuin vain haastattelua, esimerkiksi olisi voitu mennä havainnoimaan lukutuokioita. Tällöin olisi mahdollistunut kenties laaja-alaisempi näkemys aiheeseen ja siten saavutettu korkeampi luotettavuusaste. Myös tutkimuspäiväkirjan kirjoittaminen koko tutkimuksen ajalta olisi ollut hyödyttävää luotettavuuden kannalta, mutta sitä pidettiin vain tutkimuksen teon alkuaikoina. Tutkimuspäiväkirja olisi tukenut entisestään tutkimuksen toteutumisen mahdollisimman yksityiskohtaista dokumentaatiota.

Eettisyys tutkimuksen tekemisessä näkyi konkreettisesti haastateltavien riittävän tiedonsaannin mahdollistamisena, henkilötietojen asianmukaisena käsittelynä ja aineistonhallinnassa. Haastateltavia informoitiin siitä, mihin heidän vastauksiaan käytetään ja pyydettiin heidän suostumustaan osallistua tutkimukseen (liite 2). Aineistot ja tulokset pseudonymisoitiin ja anonymisoitiin, jotta haastateltavan henkilöllisyyttä ei voida tunnistaa eli heidän yksityisyyden suojansa säilytetään. Henkilötietoja käsitellessä sovelletaan tietosuojalakia ja EU:n yleistä tietosuojasetusta. EU:n tietosuojasetus velvoittaa käsittelemään henkilötietoja läpinäkyvästi ja avoimesti vahvistaen rekisteröityjen oikeuksia valvoa henkilötietojensa käsittelyä ja tietosuojalaki puolestaan täydentää ja täsmentää kyseistä asetusta (Kettunen ym., 2019, s. 11). Henkilötietoja tullaan säilyttämään opinnäytetyön julkaisemisesta yhden kuukauden verran eteenpäin. Tämän jälkeen henkilötiedot hävitetään asianmukaisesti.

9 POHDINTA

Sosiaalinen pääoma on eräällä tavalla kiehtonut minua aina: Jopa ennen kuin opin kyseisen käsitteen olemassaolosta, pohdin verkostoitumisen prosessia sekä vuorovaikutuksen ja luottamuksen kehittymistä. Ihmiset tarvitsevat toinen toisiaan voidakseen hyvin, mikä tekee sosiaalisen pääoman eri osakomponenteista niin merkittäviä. Olen toiminut vapaaehtoisena ja vapaaehtoistoiminta on kiinnostanut minua hyvin pitkään sen luonteen ja hyötyjen tähden. Näin ollen olin motivoitunut tekemään opinnäytetyön, jossa tutkimuksen kohteena on vapaaehtoistoiminta ja edellä mainituista syistä eritoten sen vaikutukset sosiaaliseen pääomaan. MLL oli minulle ennestään tuttu järjestö ja huomattessani, että heillä on vapaaehtoistoimintaa, joka on erityisesti suunnattu juuri eläköityneille, halusin perehtyä toimintaan paremmin.

Tutkimuksen tarkoituksena oli ottaa selvää sosiaalisen pääoman muodostumisesta Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnassa eläköityneiden vapaaehtoisten kannalta. Tätä tutkittiin erityisesti suhteessa sukupolvien väliseen yhteistyöhön, mutta sosiaalisen pääoman eri osia tarkasteltiin myös muilla vapaaehtoistoiminnan osa-alueilla. Kyseistä tutkimusongelmaa tutkittiin laadullisin menetelmin käyttäen puolistrukturoitua yksilöhaastattelua ja hyödyntäen sisällönanalyysia. Haastattelut olivat hyvin antoisia, sillä haastateltavat kokivat aiheen tärkeäksi ja jakoivat mielellään kokemuksiaan toiminnan parissa. Haastattelussa välittyi vahvasti vapaaehtoisten oma kokemus Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnan merkittävydestä. Kaiken kaikkiaan he kokivat saavansa toiminnasta paljon irti. Tämä toiminnan palkitsevuus oli havaittavissa myös heidän sosiaalisen pääomansa kannalta.

Vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia sosiaaliseen pääomaan on tutkittu aiemminkin, joten ei ollut odotettavissa, että tutkimus lisäisi merkittävästi tietoa tutkittavalla alueella. Kaiken kaikkiaan sukupolvien välisen yhteistyön ja ikäpolvitoiminnan konteksti teki vapaaehtoistoiminnassa ilmenevän sosiaalisen pääoman tarkastelusta antoisampaa. Sukupolvien välisestä yhteistyöstä juuri ikääntyneiden ja lasten kohdalla ei ole vielä kovin paljon tutkimusta eikä tietokirjallisuutta ainakaan Suomessa. Tutkimusta tehtäessä opin enemmän juuri sukupolvien välisen yhteistyön synnyttämistä kokemuksista ja sosiaalisesta pääomasta vapaaehtoistoiminnan kontekstissa kokonaisuudessaan. Sosiaalinen pääoma ei ole se, mitä vapaaehtoistoimintaan osallistumisella lähdetään suoranaisesti hakemaan, mutta se on toiminnan myönteinen sivutuote, jonka arvo piilee sosiaalisissa resursseissa, jotka ovat oleellisia yhteisön toimivuuden ja hyvinvoinnin kannalta.

Oli mielenkiintoista havaita, että monella haastateltavista oli ennestään kokemusta vapaaehtoistoiminnasta. Tämä ei ollut kuitenkaan yllättävä havainto, sillä on todennäköisempää lähteä vapaaehtoistoimintaan mukaan vielä myöhemmällä iällä, kun on jo olemassa aikaisempi kokemukseen perustuva käsitys siitä, millaista on toimia vapaaehtoisena. Hyvän sosiaalisen pääoman lähtötason omaaminen jo ennen Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminnassa aloittamista oli myös odotettavissa, sillä oli todennäköistä, että heillä oli jo takana ainakin suhteellisen pitkä työura ja paljon erilaisia kokemuksia ihmissuhteista ja verkostoista johtuen kertyneestä elämäkokemuksesta.

Opinnäytetyö havainnollistaa, mistä eri näkökulmista Lukumummit ja -vaarit -vapaaehtoistoiminta on kannattava vapaaehtoisten sosiaalisen pääoman kertymisen potentiaalin kannalta. Näin ollen sen avulla voidaan tehdä osoittaa toimintaan osallistumisen hyötyjä itse vapaaehtoisille. Eläköityneet vapaaehtoiset ovat yhteiskunnalle valtava voimavara, minkä takia on oleellista ilmentää tutkimusten kautta, miten he voivat myös itse hyötyä vapaaehtoisena toimimisesta.

Jatkotutkimusideani liittyvät ylipäätään vapaaehtoisten määrän kasvuun ja ikääntyneiden vapaaehtoisaktiivisuuden hyötyihin. Olisi mielenkiintoista tutkia enemmän luottamusketjun potentiaalia vapaaehtoisverkoston kasvattamisessa, sillä yhteiskunnallisesti olisi varsin merkittävää, että yhä useampi ihminen uskaltautuisi lähtemään mukaan vapaaehtoistoimintaan. Tämän kannalta olisi merkittävää keskittyä juuri ikääntyneiden lähtemiseen mukaan vapaaehtoistoimintaan, sillä heidän osuutensa Suomen väestöstä kasvaa huimaa vauhtia verrattuna muihin väestöryhmiin. Antoisana tutkimuskohteena näkisin myös sukupolvien välisiin kohtauksiin perustuvan vapaaehtoistoiminnan luoman sosiaalisen inklusion vaikutuksen ikääntyneiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Mikäli monissa tutkimuksissa voidaan todeta ikääntyneiden hyvinvoinnin kohenevan huomattavasti sosiaalisen inklusion kautta vapaaehtoistoiminnassa, voidaan alkaa vahvasti puhua ikääntyneiden vapaaehtoisaktiivisuuden erityisen tukemisen kannattavuuden puolesta sen ennaltaehkäisevän vaikutuksen nimessä.

LÄHTEET

Aaltio, I. (2010). Sosiaalinen pääoma kriittisessä perspektiivissä. *Liiketaloudellinen aikakauslehti*, (4), 452–458.

Alanko Demos, L., Kilpi, J., Ahola, N., Mäenpää, P., & Faehnle, M. (2024). *Alueelliset erot kansalais- ja vapaaehtoistoiminnassa – tukemisen tarpeet ja verkostojärjestöjen rooli hyvinvointialueuudistuksessa: Vapaa! – Fri! -hankkeen selvitystyön raportti*. Oikeusministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-947-8>

Anttila, P. (2014). *Tutkimisen taito ja tiedon hankinta*. Metodix. <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/#6.4.1%20Laadullinen%20kuvaus>

Avola, P., & Pentikäinen, V. (2020). *Kukoistava kasvatus: positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja*. BEEhappy Publishing Oy.

Casson, M., & Giusta, M. D. (2007). Entrepreneurship and social capital: Analysing the impact of social networks on entrepreneurial activity from a rational action perspective. *International Small Business Journal*, 25(3), 220–244.

Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, 95–120.

Dasgupta, P. (1998). Taloudellinen kehitys ja sosiaalisen pääoman käsite. *Tieteessä tapahtuu*, 16(7). <https://journal.fi/tt/article/view/58619>

Duhva, V., & Lauhde, T. (2023). Kuinka lisätä ikääntyvien ja vanhojen ihmisten vapaaehtoistoimintaa ja aktiivisuutta kansalaisina? Teoksessa O. Platan, & E. Lahikainen (toim.), *Vapaaehtoistoimintaa ikäihmisten ehdoilla* (s. 80–89). Kansalaisareena.

Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen, M. (2022). *Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen*. *Hoitotiede*, 34(4), 215–225.

- Forsman, A. K., Nordmyr, J., & Norrback, O. (2020). *Ikääntyminen 2020-luvulla: Sosiaalinen osallisuus pohjana hyvälle ikääntymiselle*. Ajatushautumo Agenda. <https://agenda.fi/fi/julkaisu/ikaantyminen-2020-luvulla-sosiaalinen-osallisuus-pohjana-hyvalle-ikaantymiselle/>
- Günther, K., & Hasanen, K. (2021). Johdanto: Tutkimuksen kulku. Teoksessa J. Vuori (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Haapala, J., & Lehtipuu, U. (2021). *Luottamuskysymys*. Alma talent Oy.
- Hakala, J. T. (2024). *Laadullisen tutkimuksen ABC*. Gaudeamus.
- Hallanmaa, J. (2017). *Yhdessä toimimisen etiikka*. Gaudeamus.
- Harisalo, R., & Miettinen, E. (2010). *Luottamus: Pääomien pääoma*. Tampere university press.
- Hiltunen, S. (2021). *Yhteiskuntamme tarvitsee sukupolvien välistä yhteyttä*. Valli. <https://www.valli.fi/yhteiskuntamme-tarvitsee-sukupolvien-valista-yhteytta/>
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu*. Gaudeamus.
- Hjerppe, R., & Taipale, V. (2000). Esipuhe. Teoksessa J. Kajanoja & J. Simpura (toim.) *Sosiaalinen pääoma: Globaaleja ja paikallisia näkökulmia* (s.3). Stakes.
- Hoffrèn, J. (2023). *Vapaaehtoistyön arvo Suomessa vuonna 2023. Vapaaehtoistoiminnan arvo hyvinvoinnille Suomessa*. Kansalaisareena ry.
- HundrED. (2017). *Lukumummit ja –vaarit*. <https://hundred.org/fi/innovations/lukumummit-ja-vaarit>
- Hyvärinen, M., Suoninen, E., & Vuori, J. (2021). Haastattelut. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>

- Hyyppä, M. T. (2004). Edistääkö talkoohenki terveyttä? Sosiaalisen pääoman vaikutus terveyteen. *Aikakauskirja Duodecim*, 120(19). <https://www.duodecimlehti.fi/duo94544>
- Iisakka, L. (2004). *Sosiaalinen pääoma suomalaisissa haastattelu- ja kyselyaineistoissa vuoden 1990 jälkeen*. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/org/tut/dthemes/papers/sospaaoma_sospaa.html
- Jalonen, A., & Kettunen, A. (2021). Lukumummit ja -vaarit lasten lukutaidon tukena jo kymmenen vuotta. *Kielikukko*, (4), 4–7.
- Juhila, K. (2021). Laadullinen tutkimus ja teoria. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullinen-tutkimus-ja-teoria/>
- Juuso, K. (2024). Vanhustyön kipukohtia ja kehityskulkuja: Tulevaisuuden visiot ja haasteet. *Vanhustyö*. (2–3), 6–9.
- Juuti, P., & Puusa, A. (2020). Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 334). Gaudeamus Oy.
- Jyväskylän yliopisto. (29.5.2023). JYU.Well -yhteisön käsitetyöpaja: Osallisuus. *Jyväskylän yliopiston blogi*. <https://www.jyu.fi/fi/blogikirjoitus/jyuwell-yhteison-kasitetyopaja-osallisuus>
- Jyväskylän yliopisto. (2021). Laadullinen tutkimus. *KOPPA-tietokanta*. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Järvinen, P. (2021). Psykologi Pekka Järvinen: Mitä mieltä eläköityvä? *Patina*. <https://www.senioriliitto.fi/rohkeastiseniori/artikkeleita-ja-tietoa-rohkeasti-seniori-tee-masta/psykologi-pekka-jarvinen-mita-mieltii-elakoityva/>
- Kajanoja, J. (2019). Vapaaehtoistoiminta ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa S. Hirvonen & S. Puolitaival (toim.), *Vapaaehtoistoiminnan arvo* (s. 82–91). Kansalaisareena ry.

Kalliomaa, M. (11.4.2024). Järjestöjen toiminta luo hyvinvointia ja vahvistaa yhteisöjä – siitä ei pidä leikata. *Mannerheimin lastensuojeluliitto*. <https://www.mll.fi/blogi/jarjestojen-toiminta-luo-hyvinvointia-ja-vahvistaa-yhteisoja-siita-ei-pida-leikata/>

Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opin-
näytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Suomen yliopistopaino Oy.

Kansalaisareena. (7.5.2024). *Tuore Vapaaehtoistoiminta Suomessa –tutkimus julkaistu*.
<https://kansalaisareena.fi/tuore-vapaaehtoistoiminta-suomessa-tutkimus-julkaistu/>

Kansalaisareena. (i.a.). *Vapaaehtoistominnan määritelmä*. <https://kansalaisareena.fi/vapaa-ehdoiselle/vapaaehtoistominnan-maaritelma/>

Karisto, A. (2004). *Kolmas ikä: uusi näkökulma väestön vanhenemiseen*. Valtioneuvoston kanslia. <http://hdl.handle.net/10224/4042>

Karppanen, S., Hynynen, R., Martikainen, M., Mårtensson, M., Wakeham-Hartonen, M., Haverinen, A., & Noro, A. (2020). *Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi*. Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>

Keiski, R., Hämäläinen, K., Karhunen, M., Löfström, E., Näreaho, S., Valantola, K., Spoof, S-K., Tarkiainen, T., Kaila, E., & Aittasalo, M. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen louk-
kausepäilyjen käsittely Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Kettunen, J., Kärki, A., Näreaho, S., & Päälllysaho, S. (2019). *Ammattikorkeakoulujen opin-
näytetöiden eettiset suositukset*. Arene ry.

Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita
tutkimusmetodeihin 2* (s. 153–178). PS-kustannus.

Korkala, S. (2012). Toimivan verkoston tunnuspiirteet – rakennusaineena luottamus ja sosi-
aalinen pääoma. *Elinikäisen ohjauksen verkkolehti*. Jamk. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:jamk-issn-1799-8395-10>

La Rosa, L-S. (2023). Nuoret lukijat ja sosiaalisuuden merkitys. Teoksessa P. Hiidenmaa, I. Lindh, S. Sintonen, & R. Suomalainen (toim.), *Lukemisen kulttuurit* (s. 221–273). Gaudeamus.

Lahdenperä, S. (2023). *Vapaaehtoistoimintaa vahvistamalla kohti ikääntyvän yhteiskunnan mahdollisuuksia: Vapaa! - Fri! –hankkeen toimenpideraportti*. Oikeusministeriö.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-474-9>

Laimio, A., & Välimäki, S. (2011). *Vapaaehtoistoiminta kehittyy*. Keski-Suomen sosiaaliturvayhdistys.

Lehtinen, S-T. (2020). *Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara*. Kansalaisfoorumi.

<https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/vapaaehtoistoiminta-kasvava-voimavara/>

Leinonen, R. (2018). *Sisällönanalyysi*. Spoken. <https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>

Lukumummit ja –vaarit. (2019). *Lukumummi ja -vaari -toiminnalla tutkitusti tärkeä merkitys vapaaehtoisille*. <https://lukumummitjavaarit.fi/lukumummi-ja-vaari-toiminnalla-tutkitusti-tarkea-merkitys-vapaaehtoisille/>

Lukumummit ja –vaarit. (2023). *Lukumummi ja -vaari -toiminta pähkinänkuoressa*. https://lukumummitjavaarit.fi/wp-content/uploads/2023/11/lmv_Toiminta-pahkinankuoressa_2023.pdf

Lukumummit ja –vaarit. (2024). *Lukutaidon tulevaisuutta pohtimassa*. <https://lukumummitjavaarit.fi/lukutaidon-tulevaisuutta-pohtimassa/>

Luukka, P. (2024). *Tulevaisuuskyvykäs organisaatio*. Alma Talent Oy.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2018). *MLL:n strategia*. <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/organisaatio/mlln-strategia/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2020). *Lukumummit ja -vaarit*. <https://www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/lukumummit-ja-vaarit/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2020). *Täikammasta ja hammasharjasta lapsikuolleisuuden vähentämiseen – Näin 100 vuotta täyttävä Mannerheimin Lastensuojeluliitto on*

muokannut suomalaista yhteiskuntaa. STT info.

<https://www.sttinfo.fi/tiedote/69873140/taikammasta-ja-hammasharjasta-lapsikuolleisuuden-vahentamiseen-nain-100-vuotta-tayttava-mannerheimin-lastensuojeluliitto-on-muokannut-suomalaista-yhteiskuntaa?publisherId=3544>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2024). *Organisaatio*. <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/organisaatio/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (2024). *Rahoitus*. Haettu 19.8.2024, <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/organisaatio/rahoitus/>

Meriluoto, T., & Marila-Penttinen, L. (2015). Mikä osallisuus, mikä kokemusasiantuntijuus?. Teoksessa T. Meriluoto, L. Marila-Penttinen & E. Lehtinen (toim.), *Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja* (s. 7–31). Ensi- ja turvakotien liitto.

Muotio, L. (2022). Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu – XAMK. Muotoilu.info. <https://www.muotoilu.info/index.php/tutkiva-muotoilu/menetelmat/teemahaastattelu-tutkimusmenetelmana/>

Mäkelä, P., & Ruokonen, F. (2005). Luottamus sosiaalisen pääoman teorioiden ydinkäsitteenä. Teoksessa P. Jokivuori (toim.), *Sosiaalisen pääoman kentät* (s. 21–44). Minerva kustannus Oy.

Ojanen, M. (2023). *Positiivisen psykologian käsikirja*. Basam Books.

Pessi, A. B., & Grönlund, H. (2019). Vapaaehtoistoiminnan itseisarvo. Teoksessa S. Hirvonen & S. Puolitaival (toim.), *Vapaaehtoistoiminnan arvo* (s. 116–123). Kansalaisareena ry.

Pitkäranta, A. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - Työkirja ammattikorkeakouluun*. E-Oppi.

Poikela, E. (2005). Onko sosiaalisen pääoman värillä väliä?. Teoksessa E. Poikela (toim.), *Oppiminen ja sosiaalinen pääoma* (s. 8–27). Tampere University Press.

Puolitaival, S., Porthén, A., & Salmela, M. (2022). *Opas vapaaehtoisten hyvinvointiin: Miten vapaaehtoistoiminta luo hyvinvointia?*. Kansalaisareena. <https://kansalaisareena.fi/opas-vapaaehtoisten-hyvinvointiin/miten-vapaaehtoistoiminta-luo-hyvinvointia/>

Raatikainen, E. (2015). *Lujita luottamusta*. PS-kustannus.

Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T., & Vepsä, P. (2020). *Ammattina sosionomi* (3.–4. uud. ja täyd. laitos). Sanoma Pro Oy.

Rieki, T. (2017). Mistä luottamus rakentuu? *Filosofian akatemia*. <https://filosofianakatemia.fi/blogi/mista-luottamus-rakentuu/>

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S., & Paavilainen, E. (2011). *Tutkimuksen voimasanat*. WSOYpro Oy.

Rotkirch, A., & Abulazde, L. (2022). *Suomalaisilla on Euroopan laajimmat sosiaaliset verkostot*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. <https://www.vaestoliitto.fi/artikkelit/suomalaisilla-on-euroopan-laajimmat-sosiaaliset-verkostot/>

Saarenheimo, Marja., Pietilä, M., Tiihonen, A., Pohjolainen, P., Maununaho, S., Raitakari, S., Aarninsalo, L., & Vihermäki, K-M. (2013). *Neljän polven treffit: ikäpolvitoiminnan opas*. Vanhustyön keskusliitto.

Saarinen, R. (2017). *Oppi luottamuksesta*. Gaudeamus.

Seitamaa-Hakkarainen, P. (2014). *Kvalitatiivinen sisällönanalyysi*. Metodix.

Siimes, U. (2024). Rakennetaan siltoja sukupolvien välille. *Lapsen maailma*, 83(2), 5.

Suomi.fi. (i.a.). *Vapaaehtoistyö*. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-ja-velvollisuudet/perusoikeudet-ja-vaikuttaminen/opas/vapaaehtoistyö>

Talvio, M., & Klemola, U. (2017). *Toimiva vuorovaikutus*. PS-kustannus.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2023). *Osallisuuden edistäjän opas*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-088-0>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). (2024). *Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet*. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtamien/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>

Tieteen termipankki. (i.a). *Clean energy research: interaction*. Haettu 27.2.2024, https://tieteen-termipankki.fi/wiki/Clean_Energy_Research:interaction

Tilastokeskus. (2014). *Eläkkeelle siirryttäessä arjen perusrytmi säilyy*. https://stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_013.html?s=0#6

Tilastokeskus. (i.a.). *Yksinkertainen satunnaisotanta*. https://stat.fi/meta/kas/yk_satunnaisota.html

Toivoniemi-Matsinen, A., & Harinen, K. (2018). Eläkeläisjärjestöjen vapaaehtoistoiminta – Yli puolet eläkeläisistä toimii vapaaehtoisena. Teoksessa S. Hirvonen & S. Puolitaival (toim.), *Vapaaehtoistoiminta nyt ja tulevaisuudessa*. (s. 41–48) Kansalaisareena. <https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2018/12/Vapaaehtoistoiminta-nyt-ja-tulevaisuudessa-web.pdf>

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen sisällönanalyysi*. Tammi.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Valtioneuvosto. (2019). *Verkostojohtamisen opas*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-710-9>

Valtioneuvosto. (2020). *Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>

Vanhatalo, R. (2014). Vuorovaikutus ja tasavertaisuus verkostossa. *Prologi - Puheviestinnän vuosikirja*, 72–77.

Vihiniemi, P. (2020). *Mitä on vapaaehtoistoiminta?* Kansalaisareena ry. <https://kansalaisareena.fi/aloittavan-vapaaehtoistoiminnan-koordinaattorin-opas/mita-on-vapaaehtoistoiminta/>

- Vilka, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä: Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. Santa-lahti-kustannus.
- Voipio, T. (2000). Sosiaalinen pääoma ja köyhyyden vähentäminen. Teoksessa J. Kajanoja., & J. Simpura (toim.). *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia*. Valtiontaloudellinen tutkimuskeskus.
- Willberg, E. (2015). *Vapaaehtoistoiminnasta iloa monille: hyvinvointia tukevan vapaaehtoistyön vastuut ja käytännöt*. Sitra.
- Woolcock, M. (2000). Sosiaalinen pääoma: menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. Teoksessa J. Kajanoja & J. Simpura (toim.), *Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia* (s. 25–56). Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES.
- Äyräväinen, I., Piirainen, A., Lintunen, T., & Rantanen, T. (2019). Vapaaehtoistyöntekijöiden kokemuksia vastavuoroisuudesta ikääntyneiden ihmisten vapaaehtoistyössä. *Gerontologia*, 33(1), 3–16.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimustiedote

Liite 2. Suostumusasiakirja

Liite 3. Puolistrukturoidun haastattelun kysymysrunko

Liite 1. Tutkimustiedote

Tutkimustiedote

Tässä tutkimustiedotteessa kerrotaan tutkimuksesta, sen tavoitteista, toteutuksesta ja tulosten raportoinnista. Yhteystietosi olemme saaneet Mannerheimin lastensuojeluliiton Pohjanmaan piirin Lukumummit- ja –vaarit vapaaehtoistoiminnan koordinaattorilta.

Tutkimuksen tekijä

Viivi Maikkula, geronomi (AMK) -tutkinto-opiskelija

SeAMK - Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala

Yhteyshenkilö tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä:

Viivi Maikkula, Puh. [REDACTED]

Tutkimuksen nimi: MLL:n Lukumummit ja –vaarit -vapaaehtoistoiminta sosiaalisen pääoman potentiaalisena rakentajana

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Pyydämme sinua osallistumaan Seinäjoen ammattikorkeakoulun (Seamk) opintoihin sisältyvään opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, kuinka MLL:n Lukumummit ja –vaarit –vapaaehtoistoimintaan osallistuminen ja siinä tapahtuva sukupolvien välinen yhteistyö vaikuttaa sosiaaliseen pääomaan eli sosiaalisen

rakenteen yhteisöllisiin piirteisiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää tutkimukseen osallistumisesi tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana eikä siitä koidu sinulle kielteisiä seurauksia.

Sinulla on oikeus saada pääsy tietoihin, oikeus oikaista tietoja, oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetus sisältää tutkimustarkoitukseen liittyvän erityisen poikkeuksen tähän liittyen), oikeus rajoittaa tietojen käsittelyä ja oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (ei koske täysin manuaalista henkilötietojen käsittelyä). Keskeyttäessäsi tutkimuksen, keskeyttämiseen asti sinusta kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan edelleen hyödyntää tutkimuksessa. Peruuttaessasi suostumuksesi henkilötietojesi käsittelyyn, sinusta siihen mennessä kerättyjä henkilötietoja ja muita tietoja ei voida käsitellä osana tutkimusta, vaan ne tuhoetaan, mikäli niiden poistaminen aineistosta on mahdollista tai tiedot anonymisoidaan välittömästi peruuttamisen jälkeen, jolloin jo kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan edelleen hyödyntää tutkimuksessa. Anonymisoidut henkilötiedot eivät ole kohtuullisin keinoin tunnistettavissa annettujen tietojen perusteella tai tietoja muihin tietoihin yhdistämällä.

Tutkimuksen kulku

Tutkimus toteutetaan haastattelututkimuksena ja siinä tutkitaan Mannerheimin lastensuojeluliiton Pohjanmaan piiriin Lukumummit ja –vaarit vapaaehtoistoiminnan vapaaehtoisten kokemuksia sosiaalisesta näkökulmasta eli kuinka toiminta on vaikuttanut muun muassa ihmissuhteisiin, verkostoihin, vuorovaikutustaitoihin ja luottamuksen kokemiseen. Haastattelut suoritetaan puhelun välityksellä ja arvioitu kesto on 30-45 minuuttia. Haastattelut

nauhoitetaan ja ne muutetaan kirjalliseen muotoon eli litteroidaan. Koottu aineisto analysoidaan ja siitä vedetään johtopäätöksiä sekä se toimii pohdinnan perustana. Tutkimus julkaistaan osana opinnäytetyötä vuoden 2024 loppupuolella Theseus nimiseen kokotekstitietokantaan.

Tutkimusaineiston käsittely

Aineisto käsitellään hyvän tieteellisen käytännön mukaan. Tarkemman selostuksen tutkimusaineiston käsittelystä voit lukea tutkimuksen tietosuojaselosteesta, joka on omana erillisenä liitteenään.

Tutkimustulokset ja niistä tiedottaminen

Tuloksista raportoidaan kirjallisesti osana opinnäytetyötä ja esityksen muodossa opinnäytetyöseminaarissa vuoden 2024 loppupuolella. Tutkimustuloksia ja kerättyä aineistoa käytetään ja hyödynnetään sellaisessa muodossa, jossa yksittäistä tutkittavaa ei voida tunnistaa. Tulokset tulevat olemaan julkisia ja luettavissa osana opinnäytetyötä Theseus nimisessä kokotekstitietokannassa.

Tutkimuksen korvaukset tutkittavalle

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota.

Tutkittavan oikeudet on kuvattu tietosuojaselosteessa ja tässä tiedotteessa.

Liite 2. Suostumusasiakirja

Suostumus henkilötietojen käsittelyyn ja tutkimukseen osallistumiseen

Tietosuojaselosteessa henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste on suostumus. Kyse ei ole tieteellisestä tutkimuksesta vaan opinnäytetyöstä.

Opinnäytetyön nimi: MLL:n Lukumummit ja –vaarit -vapaaehtoistoiminta sosiaalisen pääoman potentiaalisena rakentajana

Toteutus: Opinnäytetyön toteuttaa Viivi Maikkula laadullisena tutkimuksena yhteistyössä Mannerheimin lastensuojeluliiton Pohjanmaan piirin kanssa.

Mikäli haluat peruuttaa suostumuksesi, ilmoita asiasta opinnäytetyön tekijälle, Viivi Maikkula sähköpostitse sähköpostiositteeseen [REDACTED]

Olen saanut tutkimustiedotteen ja tietosuojaselosteen. Tutkimustiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta ja tietosuojailmoituksesta tarkemman kuvauksen tutkimuksen yhteydessä suoritettavasta henkilötietojen käsittelystä.

Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini. Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita

osallistumistani tutkimukseen. Olen saanut riittävät tiedot oikeuksistani, tutkimuksen tarkoituksesta ja sen toteutuksesta sekä tutkimuksen mahdollisista hyödyistä ja riskeistä. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista. Ymmärrän, että voin keskeyttää osallistumiseni tai peruuttaa suostumukseni henkilötietojeni käsittelyyn koska tahansa syytä ilmoittamatta eikä siitä koidu minulle kielteisiä seurauksia. Olen tietoinen, että mikäli keskeytän tutkimuksen, keskeyttämiseen asti minusta kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan edelleen hyödyntää tutkimuksessa. Mikäli peruutan suostumukseni, minusta peruuttamiseen mennessä kerättyjä henkilötietoja, näytteitä ja muita tietoja ei voida käsitellä osana tutkimusta, vaan ne tuhotaan, mikäli niiden poistaminen aineistosta on mahdollista. Anonymisoidut henkilötiedot eivät ole kohtuullisin keinoin tunnistettavissa annettujen tietojen perusteella tai tietoja muihin tietoihin yhdistämällä.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen, tietosuojaselosteen ja tämän suostumuksen tiedot, ja haluan osallistua tutkimukseen ja antaa suostumukseni henkilötietojeni käsittelyyn tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Allekirjoitus: _____

Liite 3. Puolistrukturoidun haastattelun kysymysrunko

Esitietojen selvittäminen: Minkä ikäinen olet?

Kuinka kauan olet ollut mukana kyseisessä vapaaehtoistoiminnassa?

Mikä sai sinut lähtemään mukaan vapaaehtoistoimintaan?

Sosiaalisen pääoman kertymisen kartoittaminen

- Miten vapaaehtoistoiminta on vaikuttanut sosiaalisiin suhteisiinne?
- Oletteko kokeneet, että vapaaehtoistoiminta on avannut uusia mahdollisuuksia verkostoitumiseen? Jos kyllä, miten se ilmenee.
- Miten vapaaehtoistoiminta on vaikuttanut arjen vuorovaikutustaitoihinne?
- Miten vapaaehtoistoiminta on vaikuttanut tapaanne käsitellä konflikteja tai vaikeuksia sosiaalisissa suhteissanne?
- Miten vapaaehtoistoiminta on vaikuttanut yhteiseen aikaan läheisten kanssa?
- Oletteko havainneet, että vapaaehtoistoiminta on lisännyt luottamusta muihin ihmisiin yhteisössänne? Jos kyllä, miten se ilmenee.
- Kuinka näette vapaaehtoistyön vaikuttaneen kykyynne jakaa avoimesti ajatuksianne ja ideoitanne muiden kanssa.
- Millaisia tunteita ja ajatuksia herää, kun muistatte vapaaehtoistoiminnan mahdollistamat yhteiset hetket muiden kanssa?
- Mikä on sinulle merkittävintä tässä vapaaehtoistyössä?